

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Náboženská pluralita v některých současných diskusích

Marek Kobera

Katedra filosofie a teologie
Mgr. Petr Jandejsek, Th. D.
Sociální práce
Pastorační a sociální práce

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Náboženská pluralita v některých současných diskusích“ napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Kladně dne 5. prosince 2022

Anotace

Tato práce se zabývá nedávnými diskusemi o náboženské pluralitě v rámci křesťanské teologie. Představil jsem myšlenky Deklarace z Abú Dhabí ohledně pozitivního výhledu vývoje lidstva (nejen) díky mezináboženskému dialogu. Podobné výsledky mezináboženského dialogu (byť v menším) se naleznou v Dupuisově teologii. Ta navíc, podle zjištění práce může sloužit jakožto teoretické východisko Deklarace i Prohlášení. Samozřejmě nevíme, zda tomu tak bylo. Představil jsem zhruba další paradigmatu a modely teologie náboženství a jejich představitele. Představil jsem, jak je Dupuisova teologie recipovaná u dalších teologů a zaujal jsem k ní vlastní kritické stanovisko v 11 bodech/otázkách k objasnění či dalšímu studiu. Spor o inkulturované indické křesťanství se projevuje v křesťanských ashramech i na jevu pronásledování křesťanů.

Klíčová slova

Mezináboženský dialog, Jacques Dupuis, Deklarace z Abú Dhabí, Prohlášení VII. Kongresu vůdců světových a tradičních náboženství, inkluzivismus, pluralismus, Boží plán spásy, indická náboženství

Summary

The thesis "Religious plurality in some current discussions" deals with some recent discussions within Christian theology. The ideas of the Declaration of Abu Dhabi regarding the positive outlook for the development of humanity (not only) thanks to interreligious dialogue were presented. Similar results of interreligious dialogue (albeit to a lesser extent) can be found in Dupuis's theology. In addition, according to the findings of the work, it can serve as a theoretical starting point for both the Declaration of Abu Dhabi, and the Declaration of Nur-Sultan. (Of course, we don't know if that was the case.) other Paradigms and models of the theology of religion and their representatives were briefly listed. I presented how Dupuis's theology is received by other theologians and took my own critical position on it in 11 objections/questions for clarification or further study. The dispute over inculturated Indian Christianity is manifested in Christian ashrams and in the phenomenon of persecution of Christians.

Keywords

Interreligious dialogue, Jacques Dupuis, Abu Dhabi Declaration, Declaration Of VII Congress Of the Leaders Of World And Traditional Religions, inclusivism,

Poděkování

Děkuji svému vedoucí práce a rodině za podporu a trpělivost při jejím psaní.

Obsah

Úvod	6
1 Vymezení základních užitečných teologických pojmů	7
2. Stručný diachronní přehled (paradigmat) teologie náboženství	11
3. Struktura a hlavní sdělení Prohlášení a Deklarace	13
3.1 Místo, čas a signatáři Deklarace	13
3.2 Struktura Deklarace	14
3.2.1 Stručné hodnocení Deklarace	23
3.3 Místo, čas a signatáři Prohlášení.....	24
3.4 Struktura Prohlášení.....	25
3.4.1 Stručné hodnocení Prohlášení	25
4 Srovnání inkluzivistického pluralismu Dupuise s Prohlášením a Deklarací 27	
4.1 Stručné představení teologie náboženství Jacquese Dupuis	27
4.1.1 Podobnosti a rozdíly mezi Deklarací a teologií náboženství Dupuis 33	
4.1.2 Recepce a hodnocení teologie náboženství Jacquese Dupuis	36
4.1.3 Vlastní hodnocení teologie náboženství Jacquese Dupuis	40
4.1.4 Kritika Deklarace.....	44
5 Soužití křesťanů a hinduistů v Indii	46
5.1 Současná situace náboženství a spiritualit	46
5.2 Křesťanské ashramy.....	47
5.2.1 Historické pozadí indického křesťanství	49
5.3 Nedávné případy pronásledování křesťanů v Indii	53
Závěr.....	55
Seznam Literatury.....	56
Přílohy	
A Text Deklarace.....	
B Text Prohlášení	

Úvod

Teologie náboženství je mladá teologická disciplína, která se začíná v roce 1959, byť její prekurzory tu byly odnepaměti. V křesťanském pojetí se zabývá hodnotou různých nekřesťanských náboženství speciálně pro spásu jejích členů, předpokládáme-li platnost křesťanské víry.

Tato práce pojednává o posledním vývoji v katolické teologii náboženství, který je charakterizován úsilím pontifika Františka o mezináboženský dialog (dále jen MND). Mnozí za jistý mezník v MND považují Deklaraci „Lidské bratrství – za světový mír a společné soužití“ prohlášenou zástupci dvou největších světových náboženství, křesťanství a islámu v roce 2019. Ta byla jistým vyvrcholením předchozích setkání v Casablance v roce 1985, v Římě v roce 1986, v Assisi v letech 1986, 1993, 2002, 2011, 2016, v Kolíně nad Rýnem v roce 2005, v Římě v roce 2005, 2006, 2008, 2014, v Ankaře v roce 2006, v Istanbulu v roce 2007, ve Washingtonu, D. C. v roce 2008, v Sydney v roce 2008, v Yaoundé v roce 2009, v Ammanu v roce 2009, v Jeruzalému v roce 2009, v Londýně v roce 2010, v Berlíně a v Cotonou v roce 2011, v Bejrútu¹ a v Buenos Aires v roce 2012, v Colombu, v Sarajevu a ve Vatikánu v roce 2015, jež tvoří dle papeže Františka prozřetelnostní znamení našeho času. Na setkání v Abú Dhabí navázalo např. setkání v Uru v roce 2021, v Nur-Sultanu v roce 2022 a v Bahrajnu v roce 2022.

Tato práce si klade otázku, zda je možné, že papež František v MND navazuje na práci svého jezuitského spolubratra Jacques Dupuis, jak naznačuje Rasmussen². Profesor Dupuis je belgický jezuitský kněz, který působil v Indii a je významným teologem teologie náboženství³. K hlavnímu cíli směřujeme pomocí vymezení některých pojmů v 1. kapitole, úvodem do paradigmatické teologie náboženství v 2. kapitole, představením Deklarace z Abú Dhabí a Prohlášení 7. kongresu vůdců světových a tradičních náboženství v 3. kapitole, stručným představením teologie náboženství J. Dupuis, jejím hodnocením a kritikou Deklarace ve 4. kapitole. V poslední kapitole krátce zkoumáme zejména vztah mezi křesťanstvím a hinduismem na příkladu fenoménu křesťanských ashramů a pronásledování křesťanů v nové vlasti Dupuis, v Indii, protože je důležité se vztahovat k realitě v dialogu.

¹ ANTON, E.: *From Violence to Witness: The Interreligious Message of Pope Benedict XVI. Islamochristiana*, 2018.

² RASMUSSEN, A.: *Pope Francis and Grand Imam sign joint statement on Human Fraternity*, dostupné na <https://wherepeteris.com/pope-francis-and-grand-imam-sign-joint-statement-on-human-fraternity/>, dne 6. 12. 2022.

³ Jeho životu a dílu je věnována posmrtně kniha KENDALL, D.; O'COLLINS, G. (Eds.): *In Many and Diverse Ways*. In Honor of Jacques Dupuis. . Orbis Books: Maryknoll, 2003. ISBN: 1-57075-510-8. 292 s.

1 Vymezení základních užitečných teologických pojmů

Advaita je základní nedualistický indický filozofický systém, podle něhož neexistuje Stvořitel a stvoření, ale naopak tvrdí, že „božský transcendentní zdroj manifestace a podstata manifestovaných jednotlivin jsou jedno a totéž“⁴

Aham je (absolutní) já⁵

Ananda je radost, štěstí⁶.

Artha jsou prostředky k podpoře a zachování života.

Ashram znamená bez práce, tj. je to místo podobné klášteru, mnišské komunitě či duchovnímu útočišti.⁷

Átman je „se, si“ apod., také vnitřní já, dech⁸.

Avatára je sestup, inkarnace Višnu v lidské či zvířecí podobě⁹.

Bagri je indický dialekt, sestávající se z jazyků radžastánštiny, pandžábštiny a haryanvi, kterým mluví studenti v Radžastánu.¹⁰

Bhagaván je Vznešený, Pán¹¹.

Bhakta je příslušník, věřící¹².

Bhaktí je láska Boží, zbožnost, oběť

Bimari je nemoc či neduh.¹³

⁴ WERNER, K.: *Malá encyklopedie hinduismu*. Atlantis: Brno, 1996. ISBN: 80-7108-129-9. 218 stran, s. 37.

⁵ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünwald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 163.

⁶ Ibidem.

⁷ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

⁸ WERNER, K.: *Malá encyklopedie hinduismu*. Atlantis: Brno, 1996. ISBN: 80-7108-129-9. 218 stran, s. 54.

⁹ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünwald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 163.

¹⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

¹¹ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünwald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 163.

¹² Ibidem.

¹³ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

Brahman je Absolutno, světový princip¹⁴.

Buddhi je rozum, schopnost rozlišování¹⁵.

Changayi je uzdravování.¹⁶

Čit je vědomí, duch¹⁷.

Daršana je vize, světónázor, filozofický systém¹⁸.

Dharma je právo na život, povinnosti jedince vůči sobě a společnosti i společnosti vůči jedinci¹⁹, univerzální kosmický zákon, pořádek, náboženství²⁰.

Dhyan je hluboká meditace.²¹ Je to v buddhismu pohroužení se čtyřmi stupni, kde první je odloučení od zla (vivéka), druhým je stav vnoru (vjupašama), třetím je potlačení hnutí mysli (virága) a posledním je stav zničení (prahána), kde se vnímá jen nicota, odpoutání od pocitů, světa; při prodlívání v posledním stavu se může dosáhnout svět bez tvarů (arupalóka).²²

Dvaita je dualita, dualismus jakožto filozofický systém²³.

Džíva je individuální já²⁴, život, živoucí bytost, individuální duše (ne v hinduismu)²⁵.

Džnána je poznatek, vyšší moudrost²⁶.

Guru je mistr, učitel.²⁷

¹⁴ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 163.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

¹⁷ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 163.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ *Is it possible to reconcile Advaita Vedanta with Roman Catholic teaching?*, odpověď Crowley Mathew Arackala, dostupné na <https://www.quora.com/Is-it-possible-to-reconcile-Advaita-Vedanta-with-Roman-Catholic-teaching> , dne 21. 11. 2022.

²⁰ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 163.

²¹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

²² MILTNER, V.: *Malá encyklopedie buddhismu*. Libri: Praha, 2002. ISBN: 80-7277-111-6. 292 stran. s. 99 – 100.

²³ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 163.

²⁴ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 164.

²⁵ WERNER, K.: *Malá encyklopedie hinduismu*. Atlantis: Brno, 1996. ISBN: 80-7108-129-9. 218 stran, s. 80.

²⁶ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 164.

²⁷ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 164.

Gyan Jnana je znalost.²⁸

Integralismus je názor, že světské zákonodárství i kultura se má podvolit náboženství.

Íšvara, íša je Bůh, Pán.²⁹

Jay Masih ki je zvolání „Vítězství a chvála je díky Ježíši, Mesiáši!“³⁰

Káma je radost a potěšení.³¹

Karma jsou čin, jednání, následky minulých jednání.³²

Májá je božská síla, (světová) iluze.³³

Mantra je védický verš, svaté slovo, modlitba.³⁴

Moksa je osvobození, uvolnění.³⁵

Mukti je spása.³⁶

Nirguna je Bráhman bez vlastností.³⁷

Nirvána je vyhasnutí, vysvobození.³⁸

Pareshani jsou stonání, obtíže, nemoci, potíže, znepokojování.³⁹

Parmeshwara je nejvyšší Bůh Vesmíru.⁴⁰

²⁸ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

²⁹ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 164.

³⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

³¹ *Is it possible to reconcile Advaita Vedanta with Roman Catholic teaching?*, odpověď Crowley Mathew Arackala, dostupné na <https://www.quora.com/Is-it-possible-to-reconcile-Advaita-Vedanta-with-Roman-Catholic-teaching> , dne 21. 11. 2022.

³² PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 164.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ *Is it possible to reconcile Advaita Vedanta with Roman Catholic teaching?*, odpověď Crowley Mathew Arackala, dostupné na <https://www.quora.com/Is-it-possible-to-reconcile-Advaita-Vedanta-with-Roman-Catholic-teaching> , dne 21. 11. 2022.

³⁶ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

³⁷ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 165.

³⁸ Ibidem.

³⁹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

⁴⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

Pita Parmeshwar je nebeský Otec.⁴¹

Purusha je pračlověk, osoba.⁴²

Rishi je védický mudrc, vidoucí.⁴³

Saččidánanda je existence-vědomí-blaženost.⁴⁴

Saguna je Bráhman s vlastnostmi.⁴⁵

Samsára je svět, koloběh.⁴⁶

Sat je bytí.⁴⁷

Shakti je božská moc, tvůrčí schopnost boží, chápaná jako ženský bůh⁴⁸.

Shanti je mír.⁴⁹

Shramdaan je práce, která je vykonaná zadarmo v duchu šlechtnosti.⁵⁰

Shruti je „slyšené“, zjevení vědy.⁵¹

Síra je životopis proroka Mohammeda.

Sútra je vlákno, krátký aforismus.⁵²

Viswas je víra.⁵³

⁴¹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

⁴² PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 165.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ *Religionistická encyklopedie; saččidánanda*, dostupné na [https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/sa%C4%8D%C4%8Did%C3%A1nanda_\(Hind\)](https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/sa%C4%8D%C4%8Did%C3%A1nanda_(Hind)), dne 1. 12. 2022.

⁴⁵ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 165.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

⁵⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

⁵¹ PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran, s. 166.

⁵² Ibidem.

⁵³ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 182.

2. Stručný diachronní přehled (paradigmat) teologie náboženství

Schineller v roce 1976 navrhl klasifikovat následující různá paradigmata a modely v teologii náboženství:

1. Ekleziocentrismus (partikularismus) – model exkluzivní christologie
2. Christocentrismus - model inkluzivní christologie
3. Teocentrismus
 - a. Model normativní christologie
 - b. Model nenormativní christologie⁵⁴

Hošek k tomu doplňuje ještě čtvrté směšné paradigma: postpluralismus⁵⁵.

Ekleziocentrismus je postoj spásy skrze církev, a to buď (dvoji) predestinací (solus Christus), anebo vyznáváním Krista (fides ex auditu), ať už před, při nebo po smrti.⁵⁶ **Christocentrismus** je buď restriktivní (podíl na spáse mají lidé anebo prvky jejich kultury) (solus Christus), anebo strukturální (podíl na spáse mají i jejich náboženství).⁵⁷ **Teocentrismus** je buď unitární (náboženství jako rovnocenné cesty k jedinému Bohu), nebo pluriformní/orientační (náboženství jako rovnocenné cesty k různým božstvím), nebo etický (náboženství mají stejnou teorii a praxi etiky)⁵⁸.

K ekleziocentrismu řadíme Karla Bartha († 1968), Hendrika Kraemera († 1965), Paula Althause († 1966), Emila Brunnera († 1966), Harolda A. Netlanda (* 1955), Henrika Johanna Josepha Mariu van Straelena, Millarda J. Ericksona (* 1932), Vinotha Ramachandru (* 1954), Dietricha Bonhoeffera († 1945), Martina Luthera († 1546), Jeana Calvína († 1564), **k christocentrismu** Johanna Petera Steffese († 1955), Otto Karrera († 1976), Karla Rahnera († 1984), Hanse Künga († 2021), Jacquese Dupuis († 2004), Gavina D'Costu (* 1958), Wolfharta Pannenbergu († 2014), Lesslieho Newbigina († 1998), Paula Tillicha († 1965), M. M. Thomase († 1996), Normana Andersona († 1994), Clarka Pinnocka († 2010), Amose Yonga (* 1965), Jeana Daniélou († 1974), Henriho de Lubaca († 1991), Hans Urse von Balthasara († 1988),

⁵⁴ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 182.

⁵⁵ HOŠEK, P.: *Na cestě k dialogu. Křesťanská víra v pluralitě náboženství. Návrat domů*: Praha, 2005. ISBN: 80-7255-126-4. 206 stran, s. 105.

⁵⁶ Srv. D'COSTA, G.: *Christianity and World Religions. Disputed Questions in the Theology of Religions*. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 , s. 7.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Srv. D'COSTA, G.: *Christianity and World Religions. Disputed Questions in the Theology of Religions*. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 , s. 6.

Gustave Thilse († 2000), Heinze Roberta Schletteho (* 1931), Pierra Johannse, SJ († 1955), **k teocentrismu** Johna Hicka (* 1955), Raimunda Panikkara († 2010), Aloysia Pierise (* 1934), Stanleyho Jedidiaha Samarthu († 2001), Paula F. Knittera (* 1939). Alana Raceho (* 1951), Marka Heima (* 1950), Davida Tracyho (* 1939), Ernsta Benze († 1978), Wilfreda Cantwella Smithe († 2000), Rogera Haighta (* 1936), Perry Schmidt-Leukel (* 1954), Henriho Le Saux († 1973), Bedeho Griffithse OSB Cam († 1993) nebo Roberta Rino Magliolu (* 1940).

3. Struktura a hlavní sdělení Prohlášení a Deklarace

Deklarace „Lidské bratrství – za světový mír a společné soužití“ se považuje za významný dokument vedoucí ke vzájemnému pochopení a toleranci mezi náboženstvími obecně a mezi křesťanstvím a islámem speciálně.

3.1 Místo, čas a signatáři Deklarace

Dokument byl podepsán 4. února 2019 v Abú Dhabí, a tak se neformálně používá i název Deklarace z Abú Dhabí. Abú Dhabí je druhým největším městem ve Spojených arabských emirátech po Dubaji a považuje se za nejbohatší město světa.⁵⁹ Oficiální text deklarace je zveřejněn v italštině v Acta Apostolicae Sedis⁶⁰.

Signatáři této deklarace jsou za křesťanskou stranu Jeho Svatost, papež František a velký imám Univerzity al-Azhar, šejch Ahmed al-Tajib. Podle Pontifikální ročenky *Annuario Pontificio 2022* papeže Františka víceméně respektuje přes 1 359 612 000 pokřtěných katolíků (údaj z roku 2020)⁶¹. Oproti tomu Univerzita al-Azhar se považuje jakožto nejstarší egyptská univerzita za autoritu v otázkách islámské filozofie a její velký imám za jejího hlavního představitele. Šejch al-Tajib nereprezentuje celý islámský svět, který čítá asi miliardu až dvě miliardy věřících muslimů. Al-Tajib je spojován se súfijským směrem sunnitského islámu, ash'arijskou školou, a uznává dalších pět islámských směrů, kromě salafistů.⁶² Je zajímavé, že papež František šejcha al-Tajiba před jeho návštěvou ve Vatikánu v roce 2017 neznal, ovšem podle vyjádření papeže na palubě letadla ze Spojených arabských emirátů ho pozval po jednání na oběd, kde se seznámili a domluvili na dalším setkání, což Svatý otec považuje za dílo Ducha svatého. Jejich poslední setkání se uskutečnilo při nedávné návštěvě papeže v království

⁵⁹ Abú Zabí. Dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Ab%C3%BA_Zab%C3%AD, dne 27. 11. 2022.

⁶⁰ *Documentum „De Humana Fraternitate pro Pace Mundiali et communi convictu“ subscriptum a Summo Pontifice Francisco et Magno Imam al-Azhar Ahamad al-Tayyib (Abu Dabi)*, Acta Apostolicae Sedis, březen 2019, II, **CXI** (3), s. 349 – 356. dostupné na <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/2019/acta-marzo2019.pdf>, dne 27. 11. 2022.

⁶¹ *A cura dell'Ufficio Centrale di Statistica della Chiesa Annuario Pontificio 2022 e Annuarium Statisticum Ecclesiae 2020*, **Osservatore Romano**, 10. února 2022, dostupné na <https://www.osservatoreromano.va/it/news/2022-02/quo-033/annuario-pontificio-2022-e-annuarium-statisticum-ecclesiae-2020.html>.

⁶² *Ahmed el-Tayeb*, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Ahmed_el-Tayeb, dne 27. 11. 2020.

Bahrajnu. Přestože šejch al-Tajib nereprezentuje celou ummu, tak pod vlivem Deklarace z Abú Dhabí byla v roce 2019 též přijata např. Mekkánská charta⁶³ Světové muslimské ligy.

3.2 Struktura Deklarace

Text dokumentu je členěn do úvodu, samotného dokumentu a závěru. V úvodu se dozvídáme, že signatářům leží na srdci mír ve vzájemném soužití národů. Zdůvodňují své další požadavky teistickými hodnotami a vzájemným dialogem. V dokumentu samotném nalezneme deset požadavků odůvodněných implicitní premisou „ve jménu ...“ a deset prohlášení. V závěru se účastníci zavazují podporovat a pracovat směrem k naplňování hodnot obsažených v dokumentu a vyjadřují pět nadějí, které očekávají, že nastanou v (blízké) budoucnosti.

Záměrem Deklarace je světový *mír*. Tím se Deklarace hlásí např. k proklamacím úvodu Nostra Aetate čl. 1 Druhého Vatikánského koncilu: „V naší době se lidstvo stále více sjednocuje a přibývá vzájemných vztahů mezi různými národy... V souvislosti se svým úkolem podporovat jednotu a lásku mezi lidmi a také mezi národy zaměřuje pozornost především na to, co mají lidé společného a co je vede ke vzájemné pospolitosti.“⁶⁴ Pastorační záměrem deklarace Nostra Aetate je podpora jednoty a lásky mezi lidmi, protože se lidstvo sjednocuje.⁶⁵ *Vzájemné soužití* věřících různých tradic Deklarace bylo konstatováno tedy již před šedesáti lety a zvláště platí v Asii, kde je reflektováno v dokumentech Federace asijských biskupských konferencí a zvláště v Indii, kde vedle dharmických náboženství hinduismu, sikhismu, buddhismu a džinismu, žijí stoupenci abrahámských náboženství islámu, křesťanství, židovství; baháismu, zoroastrismu, sarnaimu, bönismu, animismu, kiratismu, donyi-poloismu, santhalismu aj., ale také např. v Evropě.

Pochopitelně světový mír se nestal prvním záměrem světových náboženství teprve v roce 2019. V roce 1979 adresoval sv. Jan Pavel II. poselství buddhistům a v roce 1986 náboženským vůdcům Indie.⁶⁶ V něm vysvětlil, že je jediný Boží plán spásy, který si žádá respekt k nekřesťanským náboženstvím.⁶⁷ V tom samém roce se konal Světový den modliteb za mír

⁶³ MUSLIM WORLD LEAGUE: *The Charter of Makkah*, dostupné na <https://themwl.org/en/chartermakkah>, dne 27. 11. 2022.

⁶⁴ Viz BOUBLÍK, V.: *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2000. 394 stran. ISBN: 80-7192-481-4, s. 48.

⁶⁵ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s., s. 97.

⁶⁶ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s., s. 112.

⁶⁷ Ibidem.

v Assisi.⁶⁸ Tam se sešli zástupci různých velkých i malých náboženství, kteří se modlili na různých místech místního kláštera ke svým bohům, a poté následovalo společné setkání na náměstí s promluvami jednotlivých zástupců o míru v jejich tradicích. Svatý papež v promluvě mínil společnými hodnotami úctu k poutím, postům a modlitbám.⁶⁹ Proti kritice, že jde o synkretismus namítl, že nikoli, protože nebyla naplánována společná, pouze postupná, modlitba.⁷⁰ Ta nebyla na programu ani v dalších, navazujících setkání v Assisi, v letech 1993 (proti válkám na Balkánu), 2002 (po „událostech 11. září“), 2011 (kde se prvně účastnili i ateisté) a 2016.⁷¹ Základní otázkou, zda je vůbec možné obracet se ke společnému Bohu, se zabývá např. kniha rozhovorů prof. Lapida a Panikkar.⁷² V ní se praví: „...měli bychom v těchto věcech pokračovat dál, protože jsme určitě nedospěli k žádnému konečnému výsledku.“⁷³

V preambuli Deklarace se dále z víry věřící vyvozuje její závazek k *lidskému bratrství, ochraně stvoření* a k *podpoře každého* (s opcí pro slabé a chudé). Lidské bratrství má biblický základ v „Ti, kdo se dají vést Duchem Božím, jsou synové Boží.“⁷⁴ Pochopitelně v kontextu listu Římanům se synovství Boží odvozuje od Kristovy vykupitelské oběti. Ochrana stvoření se diskutuje v papežově předešlé encyklice *Laudato si'*. Podpora každého je obsahem křesťanského sociálního učení s biblickými kořeny např. v podobě Podobenství o milosrdném Samaritánovi z Lk 10.

Dále se v preambuli s implicitním odkazem na *Gaudium et spes I* zmiňují problémy současného lidstva: *extrémismus, diskriminace, terorismus, morální úpadek, nerovnost, korupce, sociální nespravedlnost, utrpení, válka a chudoba*. Jako jediná příčina se uvádějí závody ve zbrojení. Tyto negativní jevy jsou důsledky individuálního nebo strukturálního hříchu, nedostatku lásky, lhostejnosti nebo přímo nenávisti vůči druhým. Sv. Jan Pavel II. v souvislosti se setkáním v Assisi hovoří o tom, že lidi, kteří touží po kontaktu s Absolutním bytím spojuje ochrana lidského života od lůna po smrt, překonání vlastního egoismu, touhy hromadění majetku, touhy po pomstě a respekt k míru.⁷⁵ Nerovnost a chudobu kritizuje např. teologie osvobození nebo Panikkar, když se vyjadřuje, že „Jako, že křesťané, židé

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 113.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ *Weltgebetstreffen*. Dostupné na <https://de.wikipedia.org/wiki/Weltgebetstreffen>, dne 27. 11. 2022.

⁷² LAPIDE, P.; PANIKKAR, R.: *Miníme téhož Boha*. Vyšehrad: Praha, 2003. ISBN: 80-7021-670-0. 88 s.

⁷³ LAPIDE, P.; PANIKKAR, R.: *Miníme téhož Boha*. Vyšehrad: Praha, 2003. ISBN: 80-7021-670-0. 88 s, s. 73.

⁷⁴ Řím 8, 14.

⁷⁵ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 114.

a muslimové...dovolí, aby ve světě umíraly miliony dětí, aby umíraly hlady...každou minutu jde 2000 marek ze třetího světa do prvního světa, abychom si nadále mohli udržet svůj životní standart[sic]?"⁷⁶

Úvodní preambule se zakončuje určením dokumentu věřícím, kteří by měli vytvářet *kulturu vzájemné úcty*. Vzájemná úcta vychází nejen z Evangelia, ale též z pozitivnějšího hodnocení ostatních náboženských tradic např. v dekretu Ad Gentes z roku 1965, kde se v 9. článku praví: „cokoli dobrého se nachází v myslích a srdcích lidí nebo ve zvláštních zvycích a kulturách lidí není zdaleka ztraceno, ale očištěno, vyvýšeno na vyšší úroveň a dosahuje svou dokonalost pro slávu Boží, zmatení démona a štěstí lidí.“⁷⁷Tento článek o prvcích pravda a milosti v jiných tradicích obsahuje podobná tvrzení jako konstituce Lumen gentium 17.⁷⁸Tvrdí, že u pohanských národů jsou tajemně přítomny prostředky proti zlu i v obřadech a kultuře.⁷⁹Křesťané mají spolupracovat s nekřesťany na uznání, ochraně a podpoře mravního dobra a společensko-kulturních hodnot, což je požadavek naprosto odpovídající Deklaraci z Abú Dhabí.⁸⁰ Kromě článku 9 je zajímavý i článek 3 dekretu, který sděluje, že pokusy hledat Boha (v tradicích) potřebují osvětlení a uzdravení.⁸¹Navazuje tak na článek 2, jenž mluví o náboženských iniciativách, což zahrnuje obřady a kultury jiných tradic.⁸²

Samotný dokument pak začíná prvním požadavkem uvozeným existencí Tvůrce lidí, kteří kvůli své rovnosti v důstojnosti mají po zemi rozšířit hodnoty dobra, bratrské lásky a pokoje. Tento pokoj je pro křesťana pokoj Kristův, který dal apoštolům po svém zmrtvýchvstání, zároveň v Žid 13, 20 se Otec jmenuje jako Bůh pokoje a pokoj nepatří všem, např. těm, kteří poklekají před šelmou ve Zj 14, 11. Bratrské vztahy, sociální prospěch, zdravá kultura, náboženská svoboda se dají bránit v křesťanství jakožto privilegované náboženské formě s ostatními tradicemi podle ekleziologické encykliky Ecclesiam suam 112 sv. Pavla VI. z roku 1964. Tato encyklika, předcházející konstituci Lumen gentium, představuje model soustředných kružnic dialogů uvnitř katolické Církve, ekumenických dialogů, MND a nakonec dialogů se světem, i když MND nehodnotí obzvlášť pozitivně.⁸³Ecclesiam suam 72 představuje dialog zejména

⁷⁶ LAPIDE, P.; PANIKKAR, R.: *Mínilme téhož Boha*. Vyšehrad: Praha, 2003. ISBN: 80-7021-670-0. 88 s, s. 70 - 71.

⁷⁷ Viz D’COSTA, G.: *Christianity and World Religions*. Disputed Questions in the Theology of Religions. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 s, s. 134.

⁷⁸ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 95.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 96.

⁸³ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 86.

jako cestu k evangelizaci.⁸⁴Dále encyklika rozvíjí v člancích 74 až 79 požadavky na plodný dialog: má být otevřený, nezištný, laskavý, nenásilný, odstupňovaný podle zrání účastníků dialogu; nemá být apriorně odsuzující, urážlivý, ani ustavičně kritizující.⁸⁵

Druhý požadavek je požadavkem *nezabíjet*, když cituje Súru 5:32, bohužel s elipsou slov s výjimkou vraždy a šíření zkázy. Pochopitelně tento příkaz je obsažen v obou verzích Desatera v Exodu i Deuteronomia a je zacílen zde proti teroristům.

Třetím požadavkem je *pomáhat chudým, bédným a marginalizovaným*, zvláště dárci, jež jsou více obdarovaní. V Koránu je povinnost dávat zakát, v Bibli je zřetelná opce pro chudé, citujeme např. jen požadavek sv. apoštola Pavla v Gal 2,10, že vždy usiloval o pomoc chudým. Ovšem v Bibli je též známa tendence rozlišovat mezi tělesnou a duchovní chudobou, kdy často ten, kdo je chudý tělesně, je bohatý duchovně.

Čtvrtým požadavkem je *pomáhat sirotkům, vdovám, uprchlíkům, vyhnancům, obětem válek, pronásledovaným, slabým, zajatcům, mučeným i vězňům*. Sirotci a vdovy požívají zvláštní Hospodinovy ochrany a zaslíbení, srv. např. Ex 22. Se zaslíbením osvobození od útlaku je spojeno proctví Iz 8:1-5, které zaslubuje příchod Vládce pokoje, v němž Církev vidí Krista.

Pátý požadavek je *nastolení míru mezi národy*. Toto se zdá velice aktuální, když ve 20. století sotva uběhl den bez války. V současnosti probíhají války mezi Ruskem a Ukrajinou, občanská válka v Afghánistánu, mezi Arménií a Ázerbájdžánem, občanská válka v Myanmaru, v Nigérii, mezi Etiopií a Súdánem, mezi Marokem a Západní Saharou, občanská válka v Ghaně, Jemenu, Kolumbii, Iráku, Mozambiku, Kamerunu, Čadu, Nigeru, Turecku, Tunisku, Libyi, Egyptě, Pákistánu, Rusku, Somálsku, Středoafričké republice, Mali, Jižním Súdánu, Súdánu, Sýrii, Bahrajnu, Brazílii, Mexiku, Palestině, Paraguayi, Kongu, Íránu a Thajsku.⁸⁶ Mnoho z těchto konfliktů není náboženské povahy nebo primárně náboženské, ale spíše ekonomické či národnostní. Přesto papež František učinil za svého pontifikátu navštěvuje převážně islámské země nadproporcionálně (asi třetina jeho zahraničních cest), což se dá vysvětlit nejen zájmem o křesťanské menšiny v oněch zemích, ale i péčí o příčiny islámského terorismu. Křesťanství patrně neslibuje zlatý věk, období bez válek, leda až v nebeském Jeruzalému, v eschatonu.

⁸⁴ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 88.

⁸⁵ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 89.

⁸⁶ *List of Wars: 2003-present*. Dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars:_2003%E2%80%93present, dne 27. 11. 2022.

Šestý požadavek se týká opět lidského bratrství kvůli rovnosti (důstojnosti) lidí. Encyklika papeže Františka Fratelli Tutti z roku 2020 ve svém článku 286⁸⁷ pak mluví o jeho inspiraci pro pojednání bratrství, které papež našel v životech a dílech sv. Františka z Assisi, dr. Martina Luthera Kinga, arcibiskupa Desmonda Tutua, Mahátma Gándího, Otce národa, a sv. Charlese de Foucaulda, který se stal bratrem všech.

Sedmý požadavek žádá **osvobození postižených integralismem, segregací, kapitalismem a ideologiemi**. Papež František se mnohokrát vyslovil proti nespravedlnosti při přerozdělování majetku. Patrně nejvýznamnější bylo prohlášení na 109. Mezinárodní konferenci práci Mezinárodní organizace práce v Ženevě v roce 2021, kdy prohlásil, že právo na soukromé vlastnictví, tak ceněné v západních liberálních demokraciích nebo monarchiích, je pouze odvozeným právem od práva všech na podíl na majetku.⁸⁸

Osmý požadavek je na *svobodu těch, kterým je upírána*. Zde se kromě již zmiňovaného Iz 8 hodí připomenout verše J 8:31-32: „Ježíš řekl Židům, kteří mu uvěřili: ‘Zůstanete-li v mém slovu, jste opravdu mými učedníky. Poznáte pravdu a pravda vás učiní svobodnými.’“ Ovšem jak v Janově evangeliu, tak v Listu Římanům (Řím 6; 8) se svoboda týká osvobození od hříchu a smrti, nikoli vnější svobody.

Devátý požadavek je na *prosazování spravedlnosti a milosrdenství* jako základem jak prosperity, tak víry. Pokud se jedná o víru, tak zde můžeme najít jednu ze základních pravd katolické víry o Bohu anebo ještě spíše basmalu islámu. Pokud se jedná o prosperitu, tak není úplně jasné, co se tím míní. Bylo by zřejmě neoprávněné předpokládat, že signatáři Deklarace propagují tzv. evangelium prosperity, i když v islámu se dá vysledovat skutečně jednoduchá úměra mezi podřízením se Bohu a „úspěchu v životě“.

Desátý požadavek je *ve jménu lidí dobré vůle*, což připomíná vánoční poselství „*Sláva na výsostech Bohu, a na zemi pokoj, lidem dobrá vůle.*“ (Lk 2, 14) v Kralickém překladu Vulgáty či podle Bible 21. Pochopitelně bez dobré vůle je stěžejí možný jakýkoli MND.

⁸⁷ *Fratelli Tutti*. Dostupné na https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html#_ftnref5, dne 27. 11. 2022.

⁸⁸ *Papež k Mezinárodní konferenci práce: Soukromé vlastnictví je druhotné právo*, dostupné na <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/210618papez-k-mezinarodni-konferenci-prace-soukrome-vlastnictvi-je-druhotne-pravo>, dne 27. 11. 2022.

Následuje jakési shrnutí předchozích požadavků v jedenáctém požadavku, v němž se muslimové i katoličtí křesťané zavazují ke *kultuře dialogu*, která zahrnuje vzájemné poznávání i spolupráci. Toto není v katolické církvi nic nového, i když je otázkou, zda MND může vést alespoň k částečnému naplnění předchozích deseti požadavků. Již jsme zmiňovali encykliku *Ecclesiam suam*, na níž navázala též již zmiňovaná deklarace Druhého Vatikánského koncilu *Nostra aetate*, jež byla revoluční⁸⁹. Oproti *Ecclesia suam* vzrostl význam dialogu.⁹⁰ *Nostra aetate* vznikla v kontextu snahy o usmíření se židy a nejprve byla v roce 1962 odmítnuta, o tři roky později však schválena.⁹¹ Schválená verze o vztazích se židy hovoří v článku 4, ale má větší ambice.⁹² V následujícím článku mluví o nepřijatelnosti jakékoli rasové, sociální nebo náboženské diskriminace a vztahuje to i na indická náboženství: *hinduismus*, který má podle deklarace bohatství mýtů, filozofické pokusy, asketický způsob života, hluboké meditace, vyjádření lásky, důvěry a odpovědi na zneklidňující otázky naší existence, *buddhismus*, který má věřící se zbožnou a důvěřivou myslí, disponuje stavem dokonalého osvobození a vrcholného osvětlení a není mu cizí vyšší pomoc.⁹³ Z novějších magisteriálních dokumentů, které je třeba v souvislosti s MND zmínit, je encyklika sv. Jana Pavla II. *Novo millennio ineunte* z roku 2001, která nutnost MND zdůvodňuje v článcích 54 až 56 touhou po míru při zachování jedinečnosti postavení Pána.⁹⁴ K dialogu se židy a muslimy vyzývá posynodní apoštolská exhortace sv. Jana Pavla II. *Ecclesia in Europa* z roku 2003. Z kuriálních dokumentů je velmi důležitý dokument Sekretariátu pro nekřesťany *Dialog a misie* z roku 1984, který v článcích 28 až 35 diskutuje 4 typy dialogů:

1. Dialog života;
2. Dialog prostřednictvím jednání;
3. Dialog prostřednictvím teologické výměny;
4. Dialog náboženské zkušenosti.⁹⁵

Odůvodnění MND se v dokumentu objasňuje pomocí života Nejsvětější Trojice, vanutí Ducha a jeho účel se formuluje pomocí slov jako očista zkušeností a vizí, růst ke zralosti, výměna darů Božích, kterých je plný vesmír i dějiny a Církev má úkol podpořit jejich cirkulaci.⁹⁶ Důležitá

⁸⁹ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 87.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 96.

⁹² Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 100.

⁹³ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 98.

⁹⁴ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 111.

⁹⁵ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 116.

⁹⁶ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 115 - 116

je i připomínka z článku 26, že MND by se měl věnovat i divergentním prvkům, tedy těm, na kterých není mezi jednotlivými účastníky se tradicemi shoda.⁹⁷

Jistý přelom v katolických dokumentech o MND pak představuje dokument Kongregace pro evangelizaci národů Dialog a hlásání roku 1991, jenž navazuje na encykliku sv. Jana Pavla II. Redemptor hominis a dokument Dialog a misie.⁹⁸ Podle prof. Dupuis se jedná o **první zmínku o spáse nekřesťanů ne navzdory jiným tradicím**.⁹⁹ Dokument nevaruje před relativismem nebo pluralismem a představuje výzvu pro MND, kterým jsou nekřesťané, již se necítí osloveni Ježíšem (Kristem) nebo nevstupují do Církve.¹⁰⁰ Aby tato výzva nebyla příliš složitá, tak dokument navrhuje rozlišovat mezi tradičními náboženstvími a novými náboženskými hnutími, od nichž nevíme, jaké lidské a náboženské hodnoty vlastně zastávají.¹⁰¹ Je tomu tak proto, že z dlouhého působení dokument vyvozuje náboženskou zkušenost a respekt k tradicím.¹⁰² Pozitivní dialog předpokládá správné vyhodnocení teologie tradic.¹⁰³ Nekřesťané mají podíl na spáse, následují-li to, co je dobré v jejich tradicích a svá svědomí.¹⁰⁴ Nadto Dialog a hlásání oceňuje i zvyky národů, že v nich září paprsek Boží milosti a zárodek Božího království.¹⁰⁵ V dokumentu se též řeší hodnocení kultury společenství, které je v kartézském součinu, kde jedná složka je náboženská a sekulární kultura a složkou druhou je kultura podporující rozvoj společnosti a kultura proti rozvoji společnosti.¹⁰⁶

MND se věnují i některé méně významné teologické dokumenty jako je List prezidenta Papežské rady pro mezináboženský dialog k Letnicím roku 2000, v němž kardinál Arinze vyzývá křesťany ke zvěstování, svědectví a dialogu.¹⁰⁷ Zdůrazňuje, že modelem MND je Nejsvětější Trojice a že křesťan má při něm zaujmout postoj kenóze.¹⁰⁸ MND považuje již za

⁹⁷ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 116.

⁹⁸ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 117.

⁹⁹ Cit. podle ibidem.

¹⁰⁰ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 119.

¹⁰¹ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 117.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 118.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 119.

¹⁰⁷ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 122.

¹⁰⁸ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 123.

náboženský úkon, jelikož mu musí předcházet vlastní rozlišování Boží vůle.¹⁰⁹ Proti relativismu doporučuje uvědomění, že v Církvi je plnost prostředků spásy.¹¹⁰ Nachází společné prvky, ale i rozdíly mezi MND a hlásáním. Relativně významný je i dokument Mezinárodní teologické komise Křesťanství a ostatní náboženství z roku 1996.¹¹¹ Ve více než 50 svých člancích podrobně diskutuje mj. základní předpoklady teologické reflexe v křesťanské teologii náboženství, kterými jsou

1. Iniciativa Boha Otce v díle spásy;
2. Kristovo prostřednictví;
3. Univerzalita Ducha svatého;
4. Všeobecná svátost Církve.¹¹² Identifikuje tedy stále znova se objevující motivy v Magisteriu:
 - a. Boží spásný záměr pro všechny;
 - b. Ježíšovu výkupnou smrt za mnohé (vs. v překladech „za všechny“, podle citací Markova a Matoušova evangelia, tridentského dokumentu „O formě eucharistie“ a dokumentu papeže Benedikta XVI. z roku 2007, kterým vyložil překlady reformoval a vyložil, že „za mnohé“ znamená „za všechny“, když je však třeba rozlišovat mezi suficiencí a efektivitou Kristovy oběti);
 - c. Působení Ducha svatého mimo viditelnou Církev.¹¹³

Neotvírá tedy možnost spásy pomocí nekřesťanských tradic z Dialogu a hlásání, ale zdá se, že dialog se stává antropologickou i teologickou nutností nejen vůči nekřesťanským náboženstvím, ale i vůči ateistům.¹¹⁴ Poslední dvě mezináboženská modlitební setkání v Assisi přizvala na setkání i zástupce ateistů (a poslední též zástupce politiků, uprchlíků a světové kultury).¹¹⁵ Není třeba dlouze zdůrazňovat, že dialogu s ateisty se u nás věnuje zejména prof. Tomáš Halík.

Poslední požadavek rozšiřuje závazek z předchozího požadavku na *světové leadery v oblasti ekonomiky a politiky*, protože v dnešním světě jsou to zejména oni, kteří jsou schopni ovlivnit mezinárodní či mezináboženské konflikty, přestože již dříve oslovení muslimové a katolíci tvoří přes třetinu z přibližně osmi miliard dnes žijících lidí na zemi. Zajímavé, a v jistém smyslu

¹⁰⁹ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 124.

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 125.

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ *Pope Francis will pray in Assisi for peace with representatives of nine religions*, dostupné na <https://www.romereports.com/en/2016/09/13/pope-francis-will-pray-in-assisi-for-peace-with-representatives-of-nine-religions/>, dne 30. 11. 2022.

i pochopitelné, je rozšíření z řešení globálních a světových problémů na *ochranu životního prostředí*, ale také na **kulturní a morální úpadek**, který je částečně ekonomicky podmíněn.

Dále se požadavek na práci ve prospěch pokojného soužití v dokumentu rozšiřuje i na „nižší úroveň“ pracovníků v akademických, náboženských, kulturních a masmediálních organizacích, kteří též vytvářejí kulturu v malém včetně hodnot, kterých si lidé váží. Deklarace identifikuje příčinu současných problémů v antropocentrismu, v materialistických a individualistických filozofiích, v odklonu svědomí lidí od transcendentních hodnot. Podrobněji odsuzuje projevy neradosti vyplývající ze současného morálního úpadku, které se projevují extrémismem, závislým a sebepoškozujícím chováním, ale též fundamentalismem, a integralismem. Netolerance a negativní emoce vedou ke Třetí světové válce „per partes“. Nerovnost a nespravedlivá ekonomická alokace zdrojů v kombinaci se špatnou politikou vedou ke globálnímu hladu a chudobě. Za jistý protilek proti těmto nepříznivým tendencím vidí Deklarace rodinu a její solidaritu a náboženskou výchovu. Deklarace také odsuzuje skutky proti životu, zvláště ve shodě s Evangelium vitae umělé potraty a eutanázie. Signatáři považují nábožensky motivované *násilí* za zneužití náboženství.

Po tomto odmítnutí terorismu následuje první prohlášení o tom, že *náboženské nauky* vedou k *pokojnému soužití* lidí a (alespoň některým) **kardinálním a teologálním ctnostem**. Druhé prohlášení mj. sděluje, že **Bůh při stvoření chtěl pluralitu a diverzitu náboženství, barev pleti, pohlaví, ras a jazyků**. Třetí prohlášení je, že *k důstojnému životu se dá dojít spravedlností a milosrdenstvím*, tedy napodobením základních atributů Boha. Čtvrté prohlášení je, že *ke zmírnění globálních problémů by vedlo rozšíření kultury dialogu, tolerance a přijímání druhých*. Páté prohlášení tvrdí, že ***dialog věřících může vést k šíření těch nejvznešenějších ctností***. (**Teroristický**) ***útok proti kultickým místům*** je podle šestého prohlášení jednak *deviací*, jednak porušením mezinárodního práva. Sedmé prohlášení ujišťuje, že ***zdroji terorismu*** jsou jednak ***chybné interpretace náboženských textů***, jednak *nerovnost*. Osmé prohlášení vyzývá k ***opuštění pojmu menšiny*** a zaručení nediskriminace menšin. Podle devátého prohlášení se ***vzájemným dialogem Západu a Východu*** může ***Západ oprostit od materialismu***, kdežto ***Východ*** může nalézt ***východisko z politického, kulturního, vědeckého a technického úpadku***. Následující, desáté, prohlášení vidí *ženu* jako *sexuálně vykořisťovanou, utlačovanou, s nedostatečnými politickými a společenskými právy*. Jedenácté prohlášení se zaměřuje na ***porušování práv dětí***: sexuální zneužívání obchodování s dětmi, hlad, zanedbávání a upírání práv na rodiče. Dvanácté prohlášení konstatuje, že ***handicapovaní, slabí a senioři*** jsou také ***utlačovaní***.

Na závěr signatáři Deklarace vyjadřují naději v

1. ***Bratrství lidí dobré vůle*** (i nevěřících);
2. ***Záporné hodnocení násilí a extrémismu*** ve svědomí;

3. Ocenění *víry v úsilí o sjednocení lidí*;
4. **Bratrskou spolupráci** věřících *monoteistických náboženství* a
5. Nastolení *pokojného soužití všech*.

3.2.1 Stručné hodnocení Deklarace

Deklarace se tak dá hodnotit jako úsilí o prosazování lidských práv, pokojného soužití i sesterské a bratrské spolupráce ve světě. Pojmenovává skutečné globální problémy lidstva a naznačuje jejich možné řešení. Bohužel se nejedná o praktický návod, který papež rozvíjí jinde, např. podporou skupiny mladých ekonomů usilující o nové uspořádání ekonomických vztahů ve světě.

Přesto je poměrně nápadné, že věřící jsou oslovováni v preambuli s tím, že jejich víra je přivádí a zavazuje k lidskému bratrství, avšak toto východisko je rozšířeno i na nevěřící, když v posledních požadavcích Deklarace se oslovují světoví leadéři v oblasti ekonomiky a politiky, jakož i rozmanití pracovníci na „nižších úrovních“. Otázkou přirozeně je, odkud tyto pracovníci berou motivaci rozšiřovat pokoj, zasazovat se o dobro a řešit globální problémy lidstva. Vždyť právě někteří z nich tyto problémy způsobili. Možná, že se tím tak vyjadřuje víra a naděje v jejich konverzi. V křesťanství konverze není úplně pouze rozhodnutím člověka, ale též důsledek působením Boží milosti, podobně i pokoj mezi lidmi má svůj vzor a zdroj v pokoji Kristově.

Pokud Deklarace právem kritizuje antropocentrismus, měla by si též klást otázku po tom, zda a nakolik k tomu přispěl nedávný vývoj v křesťanství. Zdá se, že islám takovým vývojem úplně neprošel. Deklarace uznává, že na Západě se značně rozšířil materialismus.

Zajímavé je, že v oblasti prosazování kultury života, jak ji nazývá sv. Jan Pavel II., se Deklarace neodvolává na spolupráci s nevěřícími, i když v praxi taková spolupráce existuje.

Jako nejproblematičtější však shledávám prohlášení druhé, které interpretuje svobodu být jiný v oblasti myšlení i jednání, vyznání i vyjadřování jakožto výraz Boží vůle stvořit pluralitní společnost lidí, kterou bychom podle závěru Deklarace měli poznávat. Vyjadřují se zde tedy „tři moderní rady“ plurality (diverzity), rovnosti (ekvity) a inkluze. Podle mého skromného názoru jsou tyto rady zrádné v tom, že vyžadují dobrou kvalifikaci a kvantifikaci tolerance, jakož i rozlišování. Mním tím, že je velmi obtížné, a vlastně nepřijatelné, některé odlišnosti

netolerovat, zároveň některé jiné tolerovat. K těm prvním patří neoprávněná diskriminace podle barvy pleti, která je zjevným rasismem, nebo ignorování druhých lidí jen proto, že mluví neznámým cizím jazykem. K těm druhým patří to, co diskutuje samotná Deklarace, tj. svoboda vyznání interpretovat náboženské texty ve smyslu, který Deklarace označuje za pomýlený, za jejich zneužití. Svoboda interpretace Písma tradičně v katolické církvi neexistovala, zdůrazňovala se nutnost autentické interpretace ve shodě s Církví (např. v konstituci *Dei Verbum* 10 sděluje: „Úloha autenticky vysvětlovať Božie slovo, písané alebo ústne podané, bola zverená jedine živému Učiteľskému úradu Cirkvi, ktorý vykonáva svoju autoritu v mene Ježiša Krista.“¹¹⁶) Taková interpretace v islámu vlastně neexistuje a je otázkou, která interpretace je vlastně správná, stejně jako jaký je kontext a rozsah adresátů posvátných veršů. To ostatně platí i v křesťanství. Např. podle Centra pro studium politického islámu má slovo džihád v Bukhari hadíthu jen ve 25 % výskytů a v Síře jen ve 2 % význam (vnitřního) náboženského úsilí, ale jinak znamená vnější násilí.¹¹⁷ Další oblastí, kde katolíci mají reagovat bez přílišné tolerance je záležitost neznalosti nebo hříchu druhého: „Poučovat neznalé.“ „Napomínat hříšníky.“ „Hřích jiných schvalujeme.“ „Hřích nezabráníme.“ „Ke hřích jiných mlčíme.“ „Na hřích jiných se podílíme.“ „Hřích jiných hájíme.“¹¹⁸

Zdá se, že toto prohlášení Deklarace je nejvíce kritizované, takže v následujících částech práce se podíváme na to, jak je slučitelné s teologií náboženství Jacquese Dupuis, a uvedeme některé kritiky z částečně jiných pozic teologie náboženství.

3.3 Místo, čas a signatáři Prohlášení

N. Nazarbayevovo středisko pro dialog mezi věrami a civilizacemi, Nur-Sultan, Kazachstán, 15. září 2022. Prohlášení schválila většina z 90 účastníků kongresu, mezi něž patřili mj. exředitelka UNESCO I. Bokova z Bulharska, prezident Meziparlamentního pravoslavného shromáždění S. Gavrilov z Ruska, ministr pro náboženské záležitosti a nadace prof. M. M. Juma z Egypta, ministr pro náboženské nadace a islámské záležitosti A. Al-Tawfiq z Maroka, náměstek ministra pro islámské záležitosti Ch. bin Jasim Al Kaouri z Kataru, náměstek ministra pro náboženské záležitosti D. A. M. bin Shaary z Malajsie, kancléř pro náboženské záležitosti ministerstva zahraničí J.-Ch. Posel z Francie, ředitel státní komise pro náboženské záležitosti

¹¹⁶ Katolická církev na Slovensku: *Druhý Vatikánský koncil*, dostupné na <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/dei-verbum>, dne 1. 12. 2022.

¹¹⁷ Center for the study of political islam international: *Political Islam in numbers*, dostupné na <https://www.cspii.org/learn-political-islam/articles/statistical-islam/>, dne 1. 12. 2022.

¹¹⁸ Viz POKORNÝ, V.: *Základní pravdy křesťanské víry a morálky*. Římskokatolická farnost Sázava – Černé Budy: 2016. 3. vydání. Skutky duchovního milosrdenství. Hříchy, kdy spolupracujeme na hříších jiných.

T. Abdykarov z Kyrgyzstánu, federální ministr pro náboženské záležitosti a harmonii mezi věrami A. Shakoor z Pakistánu, ministr pro náboženské záležitosti A. A. Alsheikh ze Saudské Arábie, inspektor druhého řádu oddělení sjednocené práce státní správy náboženských záležitostí X. Shuqi z Číny, generální tajemník Spojených národů A. Gutierrez, anglikánský biskup z Leedsu N. Baines, rektor Mezinárodní islámské univerzity v Islamabadu prof. M. Yasinzai, papež František, patriarcha Jeruzaléma a celé Palestiny Teofilos III., metropolita A. Volokolamskij, metropolita Kazaně a Tatarstánu Kirill, gruzínský arcibiskup Efraim, patriarchální exarcha celého Běloruska V. I. Tupeko, biskup Biškeku a Kyrgyzstánu S. Bronnitsky, předseda Polské biskupské konference S. Gądecki, velký imám Univerzity al-Azhar A. al-Tajib, generální tajemník Světové islámské ligy M. bin Abdulkarim Al-Isa, velký muftí S. Abdukodirzoda z Tádžikistánu, velký muftí A. bin Saud Al-Siyabi z Ománu, velký muftí Y. Hojagulyev z Turkmenistánu, velký muftí Z. H. Rakiev z Kyrgyzstánu, prof. J. M. Dawe, ředitel Akshardham výzkumného střediska v oblasti sociální harmonie z Indie jakožto zástupce hinduistů, viceprezident Buddhistické čínské asociace Z. Xing, láma Gandantegchenling kláštera z Mongolska K. Byambajav, vedoucí Songgwangsa chrámu v Namyangju S. Jin z Jižní Koreje, představitel Gandantegchinlen kláštera Chambaláma z Mongolska, Didchamboláma B. Buda z Ruska, generální tajemník vietnamské buddhistické sanghy T. D. Thien jakožto zástupci buddhistů, prof. A. L. Muni, zakladatel a prezident střediska Ahimsa Vishwa Bharti z Indie jakožto zástupce džinistů, vrchní aškenázký rabín Izraele D. Lau, vrchní sefardský rabín Izraele J. Josef, předseda Čínské taoistické asociace L. Guangfu, ředitel asociace šintoistických chrámů Jinja Honcho M. Fujie z Japonska a generální tajemník Baháistického mezinárodního společenství prof. D. Rutstein z Izraele.¹¹⁹

3.4 Struktura Prohlášení

Prohlášení se skládá z preambule z 18 východisek a 35 prohlášení. Řada z nich je rekapitulací tvrzení z Deklarace z Abú Dhabí. Prohlášení ji potvrzuje a rozšiřuje signatáře z křesťanů a muslimů na hinduisty, buddhisty, židy, taoisty, šintoisty a baháisty.

3.4.1 Stručné hodnocení Prohlášení

Prohlášení opakuje požadavky Deklarace ve věcech spravedlnosti, MND, válek, (nábožensky motivovaného) násilí, pomoci obětem násilí, pokojného soužití, hodnocení pokroku, vzájemného porozumění, účelového zneužívání náboženství, náboženské výchovy, rodiny, práv žen, náboženské tolerance a tolerance k náboženstvím, bezpečí, prosperujícího světa, prosazování spravedlnosti a milosrdenství, ovšem tvrdí, že to bude právě Kongres světových

¹¹⁹ VII Congress, dostupné na <https://religions-congress.org/en/news/uchastniki-VII>, dne 8. 12. 2022.

vůdců, který přispěje k posílení MND, prosazování duchovních a mravních hodnot, k nápravě důsledků pandemie SARS-Cov2, že příčinou mnoha konfliktů a krveprolití je agresivní rétorika, která je rozdmýchává, vyzývá k solidaritě, k dosahování dlouhodobé stability, k dialogu i mezi kulturami, civilizacemi, k řešení sociálních problémů, ke snižování rozdílů v blahobytu, ke zmírnění digitální nerovnosti, k harmonii a k používání výstupů kongresu mezinárodními organizacemi za cílem prosazování mírumilovnosti ve světě. Prohlášení děkuje náboženským vůdcům za jejich dosavadní angažovanost a plánuje, že v následující dekádě bude Kazachstán střediskem MND.

Prohlášení vyjmulu náboženskou pluralitu z kontextu pluralit jiných (speciálně kultury) s tím, že ji Bůh ve stvoření nechce, ale pouze dovoluje.

Je tedy zřejmý drobný posun Prohlášení oproti Deklaraci nejen v diskutované otázce Boží vůle, ale i co do řešení sociálních nerovností mezi skupinami obyvatel a důraz Prohlášení na zodpovědnost (světských) světových vůdců.

4 Srovnání inkluzivistického pluralismu Dupuise s Prohlášením a Deklarací

4.1 Stručné představení teologie náboženství Jacquese Dupuis

Před téměř padesáti lety napsal prof. Boublík ohledně teologie náboženství: „Soubor jejích námětů je neprobádaná země a očekává vážné a uspořádané úsilí všech proudů teologie.“¹²⁰ Dá se konstatovat, že prof. Dupuis ve svých dílech začal tuto zemi relativně důkladně probídat, přesto, i přes úsilí dalších jeho kolegů zůstávají otevřené otázky, mého soudu, zásadní důležitosti.

Knihou Dr. Jandejska „Christologie z pomezí“ velmi příkladně zasazuje Dupuis do kontextu ignaciánské spirituality, christologie Karla Rahnera, jezuitské formace, studií mimo euroamerický prostor, generace teologů, které zažily Druhý Vatikánský koncil a související změny, latinsko-americké teologie osvobození a misíí.¹²¹ Ty podle mého soudu představují hermeneutický klíč k jeho dílu, zvláště pak příběh, kdy prvně vyučoval v Kalkatě a u svých indických studentů našel plnost ctností až snad v heroickém stupni. (Pochopitelně v porovnání s tím, co zažil např. v Lovani). Neuměl si tuto skutečnost vysvětlit, a tak začal hledat, jak je následování jejich vlastních tradic vede k získání takových ctností. Nejúplněji tuto problematiku zpracoval ve svém opus magnum „Toward a Christian Theology of Religious Pluralism“, z něž zejména vycházím v tomto krátkém úvodu. Zdá se mi, že během let se jeho stanoviska mírně posouvala, takže zatímco v knize „Jesus Christ at the Encounter of World Religions“ z roku 1991 se jeho pokus o nalezení cesty mezi věrností Ježíši Kristu a pozitivním postojem k jiným tradicím v dějinách spásy nazývá bez nároku na úplnost teocentrickým christocentrismem¹²², tak později přechází v model, který bychom mohli nazvat regnocentrismem. Jeho pozdní křesťanská teologie náboženského pluralismu je historická, syntetická, genetická a zohledňuje předchozí pokusy o teologii s týmiž přívlastky.¹²³

¹²⁰ Srv. BOUBLÍK, V.: *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2000. 394 stran. ISBN: 80-7192-481-4, s. 53 – 54.

¹²¹ Srv. JANDEJSEK, P.: *Christologie z pomezí: Jacques Dupuis, Roger Haight a Jon Sobrino*. Karolinum - Univerzita Karlova: Praha, 2019. 229 stran. 1. vydání. ISBN: 978-80-246-4256-7, s. 18 – 21.

¹²² Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 1.

¹²³ Ibidem.

Vymezuje se jednak vůči tradičnímu christocentrismu v (křesťanské) teologii náboženství, jenž se po Druhé světové válce začal dostávat pod stále rostoucí tlak s tím, jak lidé různých věr začali mezi sebou více komunikovat¹²⁴, jednak vůči pluralismu, který relativně podrobně diskutuje. Speciálně odmítá teologii věr člověka Cantwell Smithe, což by měla být metateologie, jež by vycházela z dějin věr a přesvědčení všech lidských náboženských společenství, jako nereálnou, protože teologie vyžaduje úplný závazek víry, takže musí být konfesní/vyznavačská.¹²⁵ Zdá se, že Dupuis přijímá předchozí názory Thilse i Balasuriyi, podle nichž křesťanská teologie náboženství musí být univerzální čili musí zahrnout veškeré náboženské zkušenosti lidstva a najít společné pravdy.¹²⁶ Hlásí se k myšlence interpenetrace a vzájemného obohacení tradic v otevřenosti.¹²⁷ Metodicky se snaží teologie náboženství interpretovat konkrétní náboženské zkušenosti v tradicích ve světle křesťanské víry a chce řešit otázky jako: „Jak různé okolnosti života (v náboženských tradicích) se hodí do Božího plánu?“ a zejména „**Jaký význam pro Boha má náboženská pluralita?**“¹²⁸ To je vlastně diskutovaná otázka po Boží vůli ohledně plurality z druhého prohlášení Deklarace z Abú Dhabí. Tato otázka je jednou z ústředních otázek a vrací se v různých obměnách, např., zda má Bůh plán, aby náboženské tradice konvergovaly a pokud ano, tak za jakých podmínek.¹²⁹ Je to otázka, k níž dospěla teologie náboženství (dále jen bez přívlastku křesťanská, pokud nebude výslovně uvedeno jinak) po letech, kdy se vyvinula z misiologie a kdy se zajímala pouze o soteriologii.¹³⁰

Takové otázky byly vzneseny zejména v asijském kontextu, protože např. pro Indickou teologickou asociaci být indickým věřícím znamená být nutně mezináboženským.¹³¹ Velice zajímavá je otázka nejen po obsahu, ale i po vhodné metodě teologie náboženství. Zatímco Červenková rozlišuje antropologický a teologický pohled na teologii náboženství a metodicky vidí v teologickém pohledu teologii náboženství v průniku fundamentální a dogmatické teologie¹³², Boublík ji vidí jako „výklad počátků, obsahu a spásného smyslu náboženství ve světle Božího slova a zkušenosti víry i pohledu dějin spásy zaměřených na Krista“, výklad dat a poznatků získaných vědami o náboženství: hierografií, hierologií a v omezené míře též hierosofií (dnes bychom řekli dějinami náboženství, psychologií náboženství, možná

¹²⁴Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 3.

¹²⁵ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 6.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 7.

¹²⁸ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 8.

¹²⁹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 10.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 11.

¹³² Srv. ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s, s. 29 – 38.

i sociologií náboženství, a omezeně filozofií náboženství) ve světle křesťanského zjevení¹³³, tak Dupuis je explicitnější, když rozeznává dogmatickou metodu vycházející z interpretace Písma, magisteriálních výroku atd., genetickou metodu z Optatam totius 16 (heslovitě auditus a intellectus fidei) a poté co kritizuje jejich některé nedostatky, tak preferuje reverzní metodu, která je dle něj induktivní, vycházející od zažívaných reálných problémů dneška a hledá k nim teologickou reflexi ze zjeveného poselství.¹³⁴ Navazuje tak na „znamení času“ zmiňované v konstituci Gaudium et spes.¹³⁵ V této souvislosti je zajímavé poznamenat, že zásadním sporem mezi různými směry římskokatolické teologie po Druhém Vatikánském koncilu je spor o výklad konstituce Gaudium et spes, kdy kardinál Ratzinger ji spíš považuje za mez dialogu a buď za špatně napsanou, nebo interpretovanou.¹³⁶ K tomu se ještě vrátíme později. Namísto hermeneutického kruhu Dupuis v kontextuální teologii přijímá Bevansův transcendentální model s hermeneutickým trojúhelníkem s vrcholy

1. Danost víry;
2. Historický kontext;
3. Dnešní vykladač,

v němž tradiční katolické teologické zdroje Písmo, Tradice a Magisterium představují „text“ a „kontext“ je proměnlivý.¹³⁷

Dupuis vážně pochybuje o inkulturační praxi, zmiňované v kapitole „Soužití křesťanů a hinduistů v Indii“, když se různí protagonisté dialogu mezi tradicemi označují např. za „hindukřesťany“ (asi nejznámějším příkladem je prof. Panikkar, který po svém návratu z Indie sám sebe označoval za „ateistožidohindukřesťana“) a klade si otázku, zda je vůbec možné pochopit náboženské tradice druhých, když se vlastní víra nedá uzávorkovat (ve smyslu fenomenologie).¹³⁸

Dupuis ve svém výkladu teorie náboženství vychází z Písma, a to nejprve ze Starého zákona, který podle něj neposkytuje definitivní odpověď na hodnotu jiných náboženství (než je židovské), je ambivalentní, protože dle citované studie Seniora a Stuhlmüllerové Bible

¹³³ Viz BOUBLÍK, V.: *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2000. 394 stran. ISBN: 80-7192-481-4, s. 57 – 59.

¹³⁴ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 14.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ Srv. JANDEJSEK, P.: *Christologie z pomezí: Jacques Dupuis, Roger Haight a Jon Sobrino*. Karolinum - Univerzita Karlova: Praha, 2019. 229 stran. 1. vydání. ISBN: 978-80-246-4256-7, s. 9.

¹³⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 15.

¹³⁸ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 18.

vyjadřuje vůči jednotlivým pohanům celé spektrum postojů, od nepřátelství po obdiv.¹³⁹ Uznává, že v dnešní době, v novém kontextu, je spravedlivější nacházet a zdůrazňovat pozitivní hodnocení jiných náboženských tradic než jsou křesťanství a židovství.¹⁴⁰ Toto hodnocení Dupuis nachází u Daniélou¹⁴¹ v pojmu kosmického náboženství v rámci nadpřirozeného řádu milosti a věrnosti Boží, který se zakládá na patristické tradici zejména sv. Ireneje z Lyonu.¹⁴² U něj nachází nauku o čtyřech smlouvách (a periodizaci dějin spásy, která úplně smlouvám neodpovídá), a to s Adamem, Noemem, Mojžíšem (a Abrahámem) a Ježíšem.¹⁴³ Obecné zjevení Boží vidí pak ve smlouvách s Adamem a zejména Noem, o níž máme více zpráv v Písmu, speciální pak zahrnuje zbylé dvě smlouvy¹⁴⁴, z čehož pak vyvozuje inspiraci posvátných textů¹⁴⁵.

Otázkou je, zda hořejší předchozí smlouvy s Bohem jsou ještě v platnosti. Na to Daniélou odpovídá, že ano, protože Abrahám, představitel další smlouvy uctívá předchozí smlouvu (s Noemem) tím, že přijímá Melchisedechovu oběť, která je předobrazem oběti Kristovy, a Lohfink též kladně, když podrobně ve své studii zkoumá postavení „staré smlouvy“ v Novém Zákoně.¹⁴⁶ Přesto stále platí slova sv. Pavla z Řím 6,6 aj., že pro toho, kdo našel Pána a sdílí se s Ním, ruší křesťanská víra hodnotu všech náboženství.¹⁴⁷

Dupuis diskutuje i „mechanismy“ působení Boží milosti mimo židokřesťanského kontextu. Jsou jimi zejména personifikovaná Moudrost (hokmah), Duch (ruah) a Slovo (dabar) ze Starého Zákonu, hlavně z mudroslovné literatury, a Logos ze Zákonu Nového, zvláště z prologu Janova evangelia, který Dupuis rozlišuje na asarkos (nevtělený) a ensarkos (vtělený).¹⁴⁸ Je si dobře vědom, že nelze ekonomii spásy Ducha oddělovat od ekonomie spásy Logu, protože zastává Rahnerův trinitologický axiom, ovšem působení Ducha stejně vzdaluje od působení Logu¹⁴⁹,

¹³⁹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 29.

¹⁴⁰ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 30.

¹⁴¹ Ten ke konci života konvertoval k hinduismu.

¹⁴² Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 32 - 33.

¹⁴³ Ibidem.

¹⁴⁴ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 221.

¹⁴⁵ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 252.

¹⁴⁶ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 36, 8, 231.

¹⁴⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 48 - 49.

¹⁴⁸ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 51.

¹⁴⁹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 207.

který je přítomen pod jinými symboly v nekřesťanských náboženstvích.¹⁵⁰ Kladný postoj ke světovým náboženstvím umožňuje univerzální a stálá účast Boží na lidské historii, vyvoditelná z Janova prologu.

Dupuis komentuje měnící se paradigmatu po Druhém Vatikánském koncilu a shrnuje, že role Církve ve spáse je mnohem menší než role Krista a že k Bohu vede mnoho cest.¹⁵¹ Zároveň se snaží pochopit, jak zachovat postavení Krista ve spáse, pozoruje, že pro některé pluralisty se christologická tvrzení musejí odvolat, pro jiné se musejí podrobit metodologické pochybnosti či uzávorkování, aby se mohly opět najít a potvrdit v MND, pro ještě jiné se musí opustit jakákoli jedinečnost křesťanství i Krista.¹⁵² Pluralisté kritizují tradiční jazyk hovoření o Bohu, který dle nich není aplikovatelný na Východě a navrhuje různá variantní řešení, uvádějí sedm důvodů pro revizionistickou christologii, jež musí být přirozeně nízká.¹⁵³ Dupuis vidí, že cesta pluralistů je neortodoxní a že pluralismus může vést na vnitřně sporné a vylučující se postoje, takže oceňuje D'Costovy cíle inkluzivismu:

- Hledat mnohé a různé cesty, kterými Bůh působil v tradicích a
- Obohatit a naplnit křesťanství tak, aby se budoucí církve mohla velmi lišit od církve dnešní.¹⁵⁴

Na cestě k budování teologie náboženství pak Dupuis zjišťuje, že pro stále rostoucí počet teologů pro její budování na pojmech harmonie, konvergence a jednotě se musí opustit západní (logické) myšlení aut-aut a přijmout myšlení et-et.¹⁵⁵ Na této cestě potkává nutnost plurality, neboť světová náboženství jsou mu výrazem lidské otevřenosti vůči Bohu a interpretace cílů a prostředků jiných tradic jsou stejně platné jako jejich křesťanské interpretace.¹⁵⁶ V jeho teologii tedy zbývá vyřešit roli Krista, protože ani christocentrismus, ani teocentrismus úplně nevyhovují. Zde vchází do diskuse regnocentrismus, tedy zacílenost náboženských tradic na Boží království. Dupuis se kromě ekzeziologie, christologie, trinitologie, pneumatologie, soteriologie, eschatologie dotýká sakramentologie. Je dobře známo vyjádření Druhého Vatikánského koncilu, že Církve je (pra)svátost spásy (*Lumen gentium* 1, 48). Dupuis toto rozšiřuje na další sakramentální vztahy. Co do významnosti nejdůležitější je konstatování, že

¹⁵⁰ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 243.

¹⁵¹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 185 - 186.

¹⁵² Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 186 - 187.

¹⁵³ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 193, 190 - 191.

¹⁵⁴ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 192.

¹⁵⁵ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 198.

¹⁵⁶ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 199 - 200.

logos ensarkos je **znamením/svátostí Boží spásy**, ale zároveň v jiných tradicích působí zároveň logos asarkos.¹⁵⁷ Toto souvisí s tím, že Ježíš je nutně univerzální i partikulární, nemůže sloužit jako náhrada Boha¹⁵⁸, takže Dupuis vytváří jistý prostor pro další zjevení, která zjevení Kristovu předcházela i následovala, jejichž doklady spatřuje v mystických zkušenostech vidoucích (rishis) a proroků. Zjevení Krista charakterizuje jako relační, jedinečné a konstitutivní. **Pro Dupuis je Kristus svátostí a ikonou jednak spásné Boží vůle, jednak náboženské zkušenosti s Bohem.**¹⁵⁹ Vztah Boha Otce a Ježíše je tedy vztahem jednoty v rozdílnosti.

Podobně pak Dupuis zjišťuje, že zatímco ještě po Druhém Vatikánském koncilu Katechismus katolické církve i dokument Mezinárodní teologické komise „Vybraná témata ekleziologie...“ z roku 1985 identifikují Boží království a Církev, protože mají stejný počátek i růst,¹⁶⁰ avšak v jak encyklice Redemptoris missio, čl 20¹⁶¹, z roku 1990, tak i v dokumentu Dialog a hlásání, čl. 35¹⁶², nachází nauku, že Církev je svátostí Království, což je jistá nová myšlenka, byť již sv. Tomáš Akvinský vidí svátostí udělované církvi jako prorocká znamení Království.¹⁶³ Pro Dupuis je **Církev res et sacramentum Království** (dle Rahnera¹⁶⁴), jež se realizuje eschatologicky.¹⁶⁵ Její rolí je dle něj misie, protože má plnost prostředků spásy.¹⁶⁶ Rahner určuje Církev sakramentologicky podrobněji jakožto znamení jednoty, aktivity, bratrství apod. světa! Viditelná Církev je sacramentum tantum, patření k Církvi je res et sacramentum a res tantum je mu Království, o němž Církev svědčí a kterému slouží.¹⁶⁷ Zavedením shora uvedených distinkcí mezi Církví a Královstvím a mezi **současným a eschatologickým Královstvím** se pro Dupuis otevírá možnost začlenit do Království i příslušníky nekřesťanských tradic, kteří se k Církvi vztahují a na ni orientují.¹⁶⁸ Dupuis souhlasí s formulací Úřadu pro evangelizaci

¹⁵⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 298 - 299.

¹⁵⁸ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 298.

¹⁵⁹ Srv. JANDEJSEK, P.: *Christologie z pomezí: Jacques Dupuis, Roger Haight a Jon Sobrino*. Karolinum - Univerzita Karlova: Praha, 2019. 229 stran. 1. vydání. ISBN: 978-80-246-4256-7, s. 32.

¹⁶⁰ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 336 - 338.

¹⁶¹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 353.

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ BRINKMAN, M E.: The church as sacrament of the kingdom - A reformed commentary. **Verbum Eccles. (Online)**, Pretoria, v. 29, n. 2, s. 308-319, 2008, dostupné na http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2074-77052008000200002&lng=en&nrm=iso, dne 2. prosince 2022. ISSN: 2074-7705, s. 313.

¹⁶⁴ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 353.

¹⁶⁵ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 337.

¹⁶⁶ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 340.

¹⁶⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 354.

¹⁶⁸ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 341.

Federace asijských biskupských konferencí z roku 1992, že v regnocentrické perspektivě je důležitější spása v Kristu než náboženská příslušnost a že Království se realizuje tam, kde je otevřenost vůči Tajemství a kde se s láskou slouží druhým.¹⁶⁹Inspirován Rahnerem tvrdí, že druzí odpovídají na Boží volání pomocí svých tradic a bez formálního vědomí jsou členy Království a že jejich tradice zprostředkovávají nadpřirozenou milost podobně jako církve, a přispívají tak k budování Božího království tajemně, těžko teologicky postihnutelně.¹⁷⁰Budují ho ve dvou dimenzích: náboženské (podporou náboženských a spirituálních hodnot) a lidské (angažovaností v oblasti lidských práv, prací na osvobození hlavně chudých a utlačovaných).¹⁷¹Navíc ostatní tradice mají též podíl na zprostředkování spásy, ale také budují Království nejen u svých věřících.¹⁷² Podle encykliky ct. Pia XII. *Mystici corporis christi* z roku 1943 nekatolíci orientovaní k Církvi jistou nevědomou touhou a přáním nejsou skutečnými členy Církve, což opakuje *Lumen Gentium* ve svém stupňovitém modelu, v němž tvoří nejvnější hranici Církve, pokud ještě neobdrželi *Evangelium*, což opakuje i encyklika *Redemptoris Missio*. Bude užitečné ocitovat pasáž *Mystici corporis christi*: „Věru víte, ctihodní bratři, že hned od počátku svého pontifikátu, doporučili jsme Boží ochraně a Božímu řízení také ty, kdo nepatří k viditelnému Tělu Církve... Všechny je a každého zvláště zveme nevýslovnou láskou, aby povolující nutkání milosti Boží, ochotně a rádi se snažili vymaniti se z tohoto stavu, v němž nemohou míti jistoty o své vlastní věčné spáse... vždyť, ačkoli jakousi neuvědomělou touhou a přáním jsou v jakémsi vztahu k mystickému Tělu Vykupitelovu, tož přece nedostává se jim tolika a tak důležitých nadpřirozených darů a pomůcek, které jsou jediné v katolické Církvi. Ať tedy vstoupí v katolickou jednotu a ať spojení jsou s námi v jediném společenství Těla Ježíše Krista, obrátí se k jediné Hlavě ve společnosti přeslavné lásky! ... Nikdy neustávající se modlíti k Duchu lásky a pravdy, očekáváme je s rozepjatýma rukama, až se vrátí do domu nikoli, cizího, nýbrž vlastního a otcovského.“¹⁷³

4.1.1 Podobnosti a rozdíly mezi Deklarací a teologií náboženství Dupuis

Z předchozí podkapitoly již vidíme, že jak papež František, tak i prof. Dupuis si od vztahů s nekřesťanskými náboženstvími slibují budování Božího království, spirituálních i lidských hodnot. Je tomu tak částečně proto, že se oba odkazují na teologii sv. Jana Pavla II., z níž plyne, že služba Království znamená zakládání společenství a církví, hlásání evangelijních hodnot, jež

¹⁶⁹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 342.

¹⁷⁰ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 345.

¹⁷¹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 346.

¹⁷² Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 356.

¹⁷³ Ct. Pius XII: *Mystici corporis Christi*, dostupné na <http://vendeeez.blogspot.com/2014/10/mystici-corporis-christi.html>, dne 2. 12. 2022.

se naleznou i jinde, ale bez vztahu k Církvi a Království jsou neúplné. Papež František však nesouhlasí se sv. Janem Pavlem II. co do kázání k obrácení, které neuznává, neboť chce evangelizovat životem (podobně jako sv. Charles de Foucauld). O vztazích s nekřesťanskými náboženstvími krátce mluví i jeho encyklika *Evangelii Gaudium*. Zde v článku 254¹⁷⁴ mluví o přívodech Ducha, který vysvobozuje nekřesťany z ateistického imanentismu a z individuální náboženských zkušeností a hraje roli praktické moudrosti pro život v pokoji a harmonii, z čehož mají užitek i křesťané. Prakticky velmi podobné tvrzení obsahuje i Dupuisova teologie. Dupuis nemá tak široké zaměření jako text Deklarace, takže prakticky nemluví o terorismu nebo o ochraně životního prostředí, i když takové otázky se přirozeně mohou objevit v MND, který je praktickou aplikací teologické reflexe teologie náboženství.

4.1.1.1 Jak však odpovídá Dupuis na otázku, zda je Boží vůlí, že existuje pluralita náboženství?

Odpověď by již z předchozího měla být zřejmá, že **Dupuis odpovídá kladně**. Doložíme to několika místy z jeho spisů. Dupuis hledá **Boží plán spásy** při zachování tajemství Boha¹⁷⁵

Výsledkem jeho tázání je konstatování, že souhlasí s názorem dominikána Geffrého, který vyslovuje názor, že Bůh je symbolem otevřenosti. **Zdůvodnění plurality jako principu** nemůže být Nejsvětější Trojice an sich, mnohost přírody nebo prosté omezení chápavosti lidí vůči božskému tajemství, protože to by náboženské tradice redukovalo na lidské hledání. Je **založeno na superhojném bohatství a diverzitě Božího sebezjevení lidstvu**, které tvoří jedinou mnohotvárnou komunikaci **odrážející Jeho vnitřní život**.¹⁷⁶ Též podle již zesnulého belgického teologa Schillebeeckxe není pluralita zjevení zlem k odstranění, avšak **bohatstvím**, které všichni křesťané vítají, a užívají si jej.¹⁷⁷¹⁷⁸ Toto je kongruentní názoru arcibiskupa dominikána J. A. Di Noiy, který zastává pozici adjunkta Kongregace pro nauku víry, jenž tvrdí, že křesťanská teologie náboženství by se měla obejít bez hodnocení cílů nebo nauk o spásě jiných tradic a že **Bůh chce, aby tradice vykonávaly funkce, které jsou jen matně chápané**,

¹⁷⁴ FRANTIŠEK: *Evangelii Gaudium*, dostupné na <http://www.farnostsusice.cz/doc/evangelii-gaudium.pdf>, dne 2. 12. 2022.

¹⁷⁵ Srv. JANDEJSEK, P.: *Christologie z pomezí: Jacques Dupuis, Roger Haight a Jon Sobrino*. Karolinum - Univerzita Karlova: Praha, 2019. 229 stran. 1. vydání. ISBN: 978-80-246-4256-7, s. 41.

¹⁷⁶ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 386 -- 387.

¹⁷⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 386.

¹⁷⁸ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 315.

a plně se odhalí až na konci věků.¹⁷⁹¹⁸⁰ Dupuis cituje Tononih, který tvrdí, že Boží vůlí je sjednotit všechny věřící v jednom těle¹⁸¹.

Dupuis nepochybuje o Boží vůli ohledně nekřesťanských tradic, když píše: „Jestliže platí, že **Bůh** plodí a **chce všechny** věci, které jsou učiněny tím, že Otec vyslovuje Slovo a vdechuje Ducha, tak to samé a fortiori a nutně platí **o Božím smluvní vztahu s lidmi v dějinách.**“¹⁸² Dupuis dále také cituje O’Learyho, který úlohu plurality náboženských tradic vidí v tom, že logos ensarkos se během historie hledá v evangelizaci a dialogu v každém lidském srdci, přičemž se tímto **dialogem realizuje plnost zjevení a vtělení v eschatonu.**¹⁸³ Pro Dupuis platí, že **božské světlo osvěcovalo jak jedince jako Sokrates, Buddha, tak i řeckou a asijskou filozofii.** Pravda a spása se stále dávají v semenech tradicím, stále platí smlouvy s Noemem, Mojžíšem, ale také s řeckou filozofií (podle sv. Klementa Alexandrijského). Jednotícím prvkem dějin spásy je osvětlení a spásná síla Logu, která vším proniká.¹⁸⁴

Přijetí tradic jako Božího plánu vyplývá i z toho, že pro Dupuis je **Kristus účinnou svátostí i v tradicích**, protože z náboženské praxe/setkání s Bohem vyrůstá náboženská praxe tradic. Tvrdit cokoli jiného by bylo nedovoleně oddělovat osobní náboženský život a slova, rity a svátosti tradic, i když podle Gaudium et spes 22 je v tradicích tajemství Krista implicitně a skrytě.¹⁸⁵

Dupuis přebírá některé výsledky srovnávací teologie, která nachází podobné struktury v rozdílných tradicích. Jsou to např. domněnky srílanského kněze Pierise, že spásným prostředníkem pro buddhismus je Logos a že se nedá vyloučit, že historickým pozadím Křišna mýtu v Bhagavadgítě je božské zjevení Spasitele. Cituje však také Franka, podle nějž jsou tradice celistvými živými organismy, odlišnými světonázory, z nichž se jen nesnadno odnímají dynamické vzájemné ekvivalence jejich orgánů. Dále jsou to názory Duquoca, který vidí v základní partikularitě křesťanství důkaz, že **Bůh** ji neabsolutizoval, naopak, že **chce, aby**

¹⁷⁹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 310.

¹⁸⁰ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 236.

¹⁸¹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 352.

¹⁸² Viz DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 228.

¹⁸³ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 329.

¹⁸⁴ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 320.

¹⁸⁵ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 318 – 319.

rozdíly mezi tradicemi přetrvaly.¹⁸⁶ Ježíšem se dle něj nemůže vyčerpat Boží zjevení, ani Boží spása.¹⁸⁷

4.1.2 Recepce a hodnocení teologie náboženství Jacquese Dupuis

Prof. C. V. Pospíšil z Univerzity Karlovy v Praze, Univerzity Palackého v Olomouci a Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích uvádí teologii Dupuis jakožto příklad pravověrného christocentrického inkluzivismu, v němž jsou tradice spojeny s Ježíšem Kristem skrze to, co je dobré. Ten je Spasitelem lidí bez ohledu na to, zda ho znají a přijímají, neboť lidé mohou dojít spásy i skrze Krista působením Ducha a toho, co je v tradicích dobré a svaté.¹⁸⁸

Prof. M. Dhavamony z Gregoriánské univerzity v Římě cituje Dupuisovu práci o kosmickém Kristu u raných otců jako pomoc vnímat jednotu Božího slitovného plánu záchranu všech, který pomáhá správně ocenit jiná náboženství.¹⁸⁹

Prof. G. D'Costa z Univerzity v Bristolu kritizuje oddělování Krista a Církve v Dupuisově sporu s F. A. Sullivanem, SJ o spásu skrze modlitby Církve. Sullivan míní, že instrumentální příčinou spásy nekřesťanů jsou též eucharistické modlitby církve, avšak Dupuis to odmítá a argumentuje, že Církev je pouze morální a konečnou příčinou, přičemž Kristus je konečnou a instrumentální příčinou spásné milosti¹⁹⁰. Tento argument je označen za neortodoxní v Notifikaci týkající se knihy „Toward a Christian Theology of Religious Pluralism“ v bodě 6 s poukazy na Lumen Gentium, Redemptoris missio a Dominus Iesus 16¹⁹¹, protože by otevíral možnost spasení po jiných cestách než je Církev, což je vlastně ústředním bodem Dupuisovy knihy. Nabízí se tedy D'Costova otázka, jak Kristus účinně působí v jiných tradicích. Toto je zásadní bod, proč D'Costa odmítá jeho strukturální inkluzivismus, protože nevede ke znalosti

¹⁸⁶ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 300.

¹⁸⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 298.

¹⁸⁸ POSPÍŠIL, C. V.: *Různé přístupy křesťanů k ostatním náboženstvím. In: Křesťané a jiná náboženství*. Evangelikální fórum 4, 2004. SET: Praha, 2004. 162 stran. ISBN: 80-7255-040-3, s. 116.

¹⁸⁹ DHAVAMONY, M.: *Christian Theology of Religions. A Systematic Reflection on the Christian Understanding of World Religions*. Peter Lang: Bern, 2002. Třetí vydání. 262 stran. ISBN: 3-906770-28-1. Studien zur interkulturellen Geschichte des Christentums, svazek 108. ISSN: 0170-9240, s. 77,

¹⁹⁰ DUPUIS, J.: *Christianity and the Religions. From Confrontation to Dialogue*. Orbis Books: Maryknoll, 2002. ISBN: 978-1-57075-440-1. 278 s, s. 350.

¹⁹¹ DUPUIS, J.: *Christianity and the Religions. From Confrontation to Dialogue*. Orbis Books: Maryknoll, 2002. ISBN: 978-1-57075-440-1. 278 s, s. 436, 438.

křesťanství u nekřesťanů, ve prospěch exkluzivismu.¹⁹² Dupuis cituje Rahnera ohledně prostřednictví Kristovým lidstvím a odvozeného svátostného a kerygmatického prostřednictví Církve.¹⁹³ To se zdá být ve shodě s neoddelitelností hlavy a údů Krista v *Dominus Iesus 16*. Sullivan tedy vidí liturgii církve jako Kristovu modlitbu s plody pro nekřesťany. Ontologické a participativní zprostředkování kříže, sestupu do pekel a Zmrtvýchvstání se pro D'Costu děje pomocí eucharistie při každé mši svaté, ale i ve Velikonočním triduu. Liturgické modlitby vyjadřují naději ve spasení lidí v minulosti, přítomnosti i budoucnosti a nesou plody Církvi i světu.¹⁹⁴ D'Costa umísťuje Dupuis na neostré hranice mezi inkluzivistickými a pluralistickými paradigmaty.¹⁹⁵ Odmítá rovněž jeho konstrukci nekřesťanských zjevení, protože prvky pravdy, které se v nich objevují, nezakládají zjevení Nejsvětější Trojice, ale pouze semena pravdy sv. Justina, kterými mínil nepřiznané výpůjčky z izraelské moudrosti či filozofické poznatky o Bohu.¹⁹⁶

Prof. V. – M. Kärkkäinen z Fullerova teologického semináře v Pasadeně představuje Dupuis jako dlouholetého misionáře v Asii, chválí jeho otevřenost při zachování věrnosti Kristu, vnímá posun jeho teologie od teocentrického christocentrismu k pneumatocentrické teologii jako D'Costa, určuje jeho teologii mezi vzájemně vylučujícími se inkluzivistickým a pluralistickým paradigmatem. Ve svém prvotním inkluzivistickém pojetí anonymní *christické tajemství*, kterým se Bůh sebezjevuje těm, kteří ho ještě neumí pojmenovat. Při zachování absolutnosti a definitivnosti zjevení v Ježíši Kristu tak zachovává Dupuis otevřenost k náboženské pluralitě. Ovšem tvrdí, že by se o (absolutní) jedinečnosti Kristova zjevení nemělo mluvit, protože podobná tvrzení nachází v islámu, hinduismu i buddhismu. Ježíšovu jedinečnost nespatřuje v nějakém jednotlivém rysu, ale v kombinaci Ježíšových evangelních hodnot, v hlásání univerzálních hodnot, v odmítání nespravedlnosti, v Jeho programu, který zahrnuje péči o marginalizované a chudé. Dupuis ve své trinitární pneumatické christologii nechává vyniknout roli Ducha svatého v životě Ježíše Krista. Trochu podivné je, že Kärkkäinen píše, že Dupuis zastává vysokou christologii, čímž míní zřejmě, že neodděluje Krista a Ježíše, ovšem nechává působit Ducha mimo Logu¹⁹⁷, jak by bylo typické pro pluralismus. Nepovažuje univerzální logocentrismus (jak ho čte v Janově prologu) a christocentrismus (spojený s partikulárním Ježíšem) za navzájem rozporné. V eschatologii zachovává společný osud lidí

¹⁹² D'COSTA, G.: *Christianity and World Religions*. Disputed Questions in the Theology of Religions. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 s., s. 24.

¹⁹³ DUPUIS, J.: *Christianity and the Religions*. From Confrontation to Dialogue. Orbis Books: Maryknoll, 2002. ISBN: 978-1-57075-440-1. 278 s., s. 350.

¹⁹⁴ D'COSTA, G.: *Christianity and World Religions*. Disputed Questions in the Theology of Religions. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 s., s. 181 – 183.

¹⁹⁵ D'COSTA, G.: *Christianity and World Religions*. Disputed Questions in the Theology of Religions. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 s., s. 34.

¹⁹⁶ D'COSTA, G.: *Christianity and World Religions*. Disputed Questions in the Theology of Religions. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 s., s. 22.

¹⁹⁷ KÄRKKÄINEN, V. – M.: *An Introduction to the Theology of Religions*. Intervarsity Press: Downers Grove, 2003. 386 stran. ISBN: 0-8308-2572-X, s. 346.

všech tradic, čímž se blíží spíš Hickovi než Heimovi. Jako nachází náhradní zjevení v ostatních tradicích, tak v nich nachází i náhradních prostředky spásy.¹⁹⁸

Prof. G. G. O' Collins, SJ, AC byl profesorem na Australské katolické univerzitě v Melbourne, Gregoriánské univerzitě v Římě, Jezuitské teologické koleji v Parkville a na St. Mary's University College v Twickenhamu. Byl přítelem a „advokátem“ J. Dupuis při zasedání ohledně notifikace Dupuisovy knihy na Kongregaci pro nauku víry v roce 2000, jak píše ve svých pamětech „On the left bank of the Tiber“ i velmi plodným autorem obecně. O Dupuis a jeho teologii napsal více než 6 prací. O'Collins zmiňuje Dupuisovy autentické náboženské zkušenosti, které musejí být spojeny s Kristem a navrhuje, jak je poznat, totiž, aby to byly semina/vestigia Christi, musí vykazovat poukazy na kreativní, zjevující a vykupitelskou Kristovu přítomnost.¹⁹⁹ Dále doplňuje exegezi toho, co se „líbí Bohu“ ze Žid 13, kde Dupuis vykládá vertikální rozměr víry jako děkovnou bohoslužbu a autentickou modlitbu, o horizontální rozměr sebezapírající laskavosti.²⁰⁰ Diskutuje pojem spasení u Dupuis pomocí pravé náboženské zkušenosti a právě autentické modlitby. Píše, že u pro něj spasení vyplývalo ze svěřením se Bohu ve víře a lásce, a víra tedy byla znamením předchozího Božího oslovení. O'Collins oceňuje diverzitu forem zjevení i lidských odpovědí u Dupuis, která je ve shodě se „6 typy věr“ v Anchor Bible Dictionary, totiž víra v janovské tradici, u synoptiků, u sv. Pavla, v deuteropavlovských spisech, u sv. Jakuba a v listu Židům, kde víra znamená vytrvalost v naději až do konce.²⁰¹ O'Collins souhlasí se Sesboüém, že jak Griffiths, tak i Dupuis se věnovali ve svých dílech převážně spasení (mimo církev), ale již málo zjevení a víře nekřesťanů.²⁰² V již diskutovaném sporu Dupuis se Sullivanem se O'Collins nakonec staví na stranu Sullivana, když vykládá ve světle 2. kapitoly 1. listu Timoteovi a deklarace Dignitatis Humanae, že účinnou příčinou vykoupení nekřesťanů pomocí přímělné modlitby je láska ve svých aspektech přijetí, aktivního přání dobra a směřování ke vzájemné jednotě, což z křesťanů dělá podílníky na Kristově velekněžství.²⁰³ Oba, Dupuis i Sullivan, opomněli zmínit článek 14 deklarace Dignitatis Humanae sv. Pavla VI. z roku 1965, který vyzývá k modlitbám za druhé. Dupuis nikde (v liturgii) neuvádí lásku jako hybnou sílu. Finální příčinu O'Collins interpretuje jinak než Dupuis, totiž ve smyslu preparatio evangelica! Rovněž u něj se objevuje pouze pasivní pojetí tohoto pojmu, nikoli aktivní, kdy by měli sami nekřesťané podíl na své přípravě na přijetí Evangelia, na němž by měla účast orientace směrem k Církvi díky přímělným modlitbám.

¹⁹⁸ KÄRKKÄINEN, V. – M.: *An Introduction to the Theology of Religions*. Intervarsity Press: Downers Grove, 2003. 386 stran. ISBN: 0-8308-2572-X, s. 205 – 215.

¹⁹⁹ O'COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 129 – 130.

²⁰⁰ O'COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 114.

²⁰¹ O'COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 102 - 103.

²⁰² O'COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 100.

²⁰³ O'COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 97 – 98, 78.

Bohužel Dupuis též správně nepochopil vztah účinné a morální kauzality, když morální je podle scholastické teologie součástí účinné, a znamená vliv jiného činitele na činitele oné příčiny, která se diskutuje. Pochopitelně u nekřesťanů nemůže jít o fyzickou, instrumentální příčinu, jaká je činná u křesťanů u svátostí. Otázkou je, zda Bůh „potřebuje“ tuto účinnou příčinu pro vykoupění nekřesťanů. Podíl křesťanů na kněžství zůstává nepovšimnut u Dupuise i D’Costy. Ačkolí Dupuis píše o smlouvě s Adamem, neodvozuje z ní jakési všeobecné kněžství, které se projevilo v tom, že Noe vybudoval Hospodinu oltář v Gen 8.²⁰⁴ Opomíjení kněžství se jeví v celé Dupuisově christologii (kromě zmínky o Melchisedechovi).²⁰⁵ Přímluvné modlitby ovlivňují vůli lidí a měly by se podle listu Timoteovi konat i za nevěřící.²⁰⁶ Kristovo kněžství Dupuis velmi krátce zmiňuje jen ve svých čtyřech recenzích a čtyřech článcích, podobně jako Rahner a další teologové.²⁰⁷ Rahner zmiňuje Kristovo kněžství v ignaciánských exerciciích pro seminaristy a kněze, ale pouze v kontextu jejich (budoucího) kněžství.²⁰⁸ Podobně jako v Dupuisově knize „Toward...“ téměř chybí zmínka o kněžství, chybí zde i v citované literatuře zmínky o Ukřižování nebo kříži, které byly tak drahé M. Lutherovi, ovšem to postihuje i mnohé další současné teology náboženství.²⁰⁹

Prof. B. Sesboüé, SJ je nedávno zesnulý autor působící na univerzitách v Lyonu a Paříži, člen Mezinárodní teologické komise. O Dupuis píše v souvislosti s knihou „Towards...“, že od její publikace se jeho výzkum s ní často střetl a obohatil ho, avšak např. v otázce „spásy mimo Církev“ nepotřebuje jít do takových souvislostí jako Dupuis.²¹⁰ Oceňuje jeho pozorování, že Starý Zákon má univerzální plán spásy spojený s Moudrostí.²¹¹ V souvislosti s patristickými teology Logu Sesboüé cituje přejímaný názor přes Dupuis, že sv. Justin na rozdíl od sv. Ireneje z Lyonu a sv. Klementa Alexandrijského, chápe Logos v obou smyslech, tedy biblickém i stoickém v souvislosti Logos spermatikos v Podobenství o rozsévači.²¹² Souhlasí s Dupuis ohledně interpretace bully papeže Evžena IV., OSA, Cantate Domino na Florentském koncilu v roce 1442, když sice pozoruje, že se vyjadřuje velmi rigidně o spásy nekonvertovaných pohanů, židů, heretiků a schizmatiků, zároveň však jim musí implicitně přisuzovat vinu za

²⁰⁴ O’COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 50.

²⁰⁵ O’COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 29, 32 - 33.

²⁰⁶ O’COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 78 – 83.

²⁰⁷ Ibidem.

²⁰⁸ O’COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 29- 30.

²⁰⁹ O’COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s, s. 18.

²¹⁰ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l’Église pas de salut*. Histoire d’une formule et problèmes d’interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 18 – 19.

²¹¹ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l’Église pas de salut*. Histoire d’une formule et problèmes d’interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 33.

²¹² SESBOÜÉ, B.: *Hors de l’Église pas de salut*. Histoire d’une formule et problèmes d’interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 44.

jejich stav.²¹³ Sesboüé následuje Dupuis v otázce historické důležitosti explicitního vyjádření víry, kterému dle sv. Tomáše Akvinského Bůh v extrémních případech napomáhá vysláním zvláštního osobního zvěstovatele nebo pomocí vnitřní inspirace (zvláště pro barbary).²¹⁴ Od Dupuis se Sesboüé dovídá, že dekret *Nostra Aetate* je prvním (radikálním²¹⁵) koncilním dokumentem v historii, který navazuje kladné vztahy s některými náboženstvími na úrovni nauky a způsobů života.²¹⁶ Odkazuje na různé interpretace vztahů k jiným náboženstvím Druhého Vatikánského koncilu: Hackerova minimalistická, která tvrdí, že jde jen o antropologické aspekty, Ruokanenova, která tvrdí, že nekřesťanská náboženství plně závisí na křesťanských pravdách, a Kunnumpuramova, která vidí nadpřirozené dary v nekřesťanských náboženstvích a postuluje dialektický vztah mezi nimi a křesťanstvím.²¹⁷ Vedle nároku na výlučnost islámu Sesboüé odkazuje na Dupuis jako na experta na vyjádření o výlučnosti (některých směrů) v hinduismu.²¹⁸ Při diskusi o seriózních pracích teologie náboženství, limitech stanovených Kongregací pro nauku víry a jedinečné úlohy Krista v Novém Zákoně opět odkazuje speciálně na Dupuisovy práce.²¹⁹

Prof. P. Hošek z Univerzity Karlovy v Praze opakuje, že Dupuis považuje pluralismus náboženství za žádoucí, požaduje spolupráci náboženství v relacijní jednotě a teologii dialogu, kdy by teologie náboženství měla postupovat jak induktivně, tak deduktivně.²²⁰

4.1.3 Vlastní hodnocení teologie náboženství Jacquese Dupuis

Co se týká mého vlastního hodnocení, i když se vůbec necítím odborníkem v oblasti teologie náboženství, ani v ostatních příbuzných disciplínách, tak mě zajímalo, jakým způsobem Dupuis odůvodňuje své konvergentní cesty k Bohu.

²¹³ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 88.

²¹⁴ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 108.

²¹⁵ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 241.

²¹⁶ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 240.

²¹⁷ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 241.

²¹⁸ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 273.

²¹⁹ SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran, s. 281 – 282, 287.

²²⁰ HOŠEK, P.: *Na cestě k dialogu*. Křesťanská víra v pluralitě náboženství. Návrat domů: Praha, 2005. ISBN: 80-7255-126-4. 206 stran, s. 143 – 144.

Potvrdilo se mi, že nalézt smysl Božího slova o náboženstvích v Písmu a Tradici je značně obtížné²²¹ (zvláště pokud nedávnou teologii považujeme také za část Tradice). Dupuis vcelku předkládá konzistentní odůvodnění své teologie, jak jsem se ji pokusil stručně vyložit. Avšak, nevím, zda z mé neznalosti nebo objektivně, vidím některé věci, které by potřebovaly bližšího objasnění:

1. Kosmická smlouva²²².

Tato smlouva je v Jer 33 uvedena jako smlouva se dnem a nocí a zdá se mi být ekvivalentní přírodním zákonům. Smlouva s Adamem se zdá být kromě patristiky sv. Ireneje z Lyonu relevantní hlavně v islámu, který Adama považuje za proroka, a podle něj každý prorok přináší knihu svého proroctví.

2. Smlouva s Noemem.

Podle Dupuis je smlouva s Noemem základem zjevení v mimobiblických náboženstvích.²²³ Ovšem smlouva s Noemem je dobře známa i v židovství pro lidi, kteří nejsou etnickými Židy. Tam však zahrnuje i jistou etiku chování. Je tato zachována i v mimobiblických náboženstvích?

3. Inspirace svatých písem

Dupuis píše bez velké diskuse, že mnoho teologů se shoduje, že Korán je inspirovaný, Mohammad je pravý prorok, byť ne všechno v Koránu je inspirované slovo Boží.²²⁴ Jak se tedy pozná, co je z Koránu inspirováno? Není toto překážkou v MND, kdybychom považovali za pravé v islámu pouze to, co se shoduje s křesťanstvím? Jak by vypadal takový dialog, když muslimové často tvrdí, že Tora a Evangelium byly v minulosti manipulovány a pokřiveny?

4. Výsledky srovnávací teologie

Jsou vztahy mens-notitia-amor či memoria-intelligentia-voluntas a saččidánanda (bytí – vědomí – blaženost) analogicky stejně vhodné vyjádření pro Nejsvětější Trojici v křesťanství a advaita hinduismu, jak tvrdí např. Le Saux, Teasdale či Griffiths²²⁵? Dupuis uvádí další analogie, např. v dvojici Griffithse mezi skrytým božstvím, konečnou Pravdou a nejvyšším Principem: transpersonálním nirguna Brahmanem, nirvánou, sunyatou, taem,

²²¹BOUBLÍK, V.: *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2000. 394 stran. ISBN: 80-7192-481-4, s. 60.

²²²DUPUIS, J.: *Christianity and the Religions*. From Confrontation to Dialogue. Orbis Books: Maryknoll, 2002. ISBN: 978-1-57075-440-1. 278 s, s. 103 – 104.

²²³DUPUIS, J.: *Christianity and the Religions*. From Confrontation to Dialogue. Orbis Books: Maryknoll, 2002. ISBN: 978-1-57075-440-1. 278 s, s. 105.

²²⁴Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 253. K tomu bychom se vlastně důsledně měli zeptat, neměli bychom konvertovat k islámu?

²²⁵Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 278.

Pravdou; a jeho manifestací: personálním saguna Brahmanem, Buddhou, tathagatou, Moudrostí, Guruem²²⁶. Je tato analogie odůvodněná nebo spíše náhodná? Podobně Panikkarova identifikace Otec-Brahman, Syn-Ishvara, Duch – Atman...²²⁷

5. Jak je možné srovnávat vztah Syn – Otec v křesťanství s hinduistickým jivanmuktou²²⁸, sebeuvědomělým duchem²²⁹, vědomým si identity s Bráhmanem, který je v józe dostupný nejedinečným jogínům?²³⁰ „V obou případech [tj. Samádhi hinduismu i satori zen-buddhismu] se člověk neutíká k nadpřirozeným silám, které by zasáhly způsobem překračujícím lidské možnosti.”²³¹

6. Mystická náboženská zkušenost

Dupuis se již příliš nevěnuje určení toho, která zkušenost rishi je pravá. Naproti tomu křesťanství dlouho zkoumalo pravost textů, které přijalo do Bible. Za vysoce problematické považují také mluvení o suessenci božství, která je neosobní podle mistra Eckharta, a která tak dobře vyhovuje advaita hinduismu. Přestože můžeme mluvit o tom, že křesťanský Bůh má i některé neosobní aspekty jako ve zvěstování sv. Pavla na Areopagu ve Sk 17, 28, nebo že je i Matkou, jaký je drtivě převažující biblický obraz Boha?

7. Mýtus a vztah k pravdě

Podle Dupuise jsou mýtickými hinduistické náboženství, dějiny spásy s Noem a do jisté míry Abrahámem a Mojžíšem a pouze proroci přiměli Izraele, aby se posunul od mytologických k historickým interpretacím. Mýtus v mimobiblických náboženství neztratil svou funkci zjevování. Podle Šrí Aurobindy postavy Ramy i Krišny z Bhagavadgíty jsou mýtické a podle Gándhího ho nikdy nezajímala historicita Ježíše, který má být avatárou, jistým Božím obrazem, jako Kršna (speciálně rozšiřovaná nauka hnutím Hare Kršna Šrí Prabhupádou)²³². To je však v diametrálním rozporu se zásadností pravdivosti, jak je chápána na Západě, např.: „Nebyl-li však Kristus vzkříšen, je vaše víra marná, ještě jste ve svých hříších, a jsou ztraceni i ti, kteří zesnuli v Kristu.“ *1 Kor 15, 17 – 18*. Toto také otevírá cestu různým dalším naukám jako panteismus, New Age,

²²⁶ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 267 – 268.

²²⁷ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 266.

²²⁸ „Je tuccha nebolí nic pro osvobozeného mudrce nebolí jivanmuktu, kdo identifikuje sám sebe s saččidánanda Bráhmanem.“ Viz ŠRÍ SWÁMI SIVANANDA: *Vedanta for beginners*. The Divine Life Society: Tehri-Garhwal, 1999, www.verze. ISBN: 81-7052-046-0, s. 5.

²²⁹ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 269.

²³⁰ Viz VERLINDE, J.-M.: *Z Ašramu do kláštera*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2012. ISBN: 978-80-7195-526-9. 228 stran. 1637. publikace.

²³¹ Ibidem.

²³² Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 302.

psychologickým interpretacím víry, jak je nalezneme např. nejen v pracích Matthew Foxe. Dupuis též cituje stále rostoucí počet teologů, podle nichž pokud chceme vybudovat teologii náboženství na harmonii, konvergenci a jednotě, musíme opustit západní (logické) myšlení aut-aut a přijmout myšlení et-et.²³³ Třebaže někdy se věci chovají „logicky“ na vyšší úrovni než je naše současné uvažování a přestože Bůh je jistě tajemstvím, nepovažují opuštění klasické logiky za přípustné.

8. Je rozlišování mezi Logem ensarkos a asarkos a jejich působeními formou nestorianismu²³⁴, který je v Indii „tradiční“?
9. Nepřítomnost odůvodnění a rozlišení negativních nauk a důsledků nauk tradic

Toto je naprosto očividné, neboť dílo neoslovuje jen tím, co obsahuje, ale také, o čem mluví. Zatímco Dupuis diskutuje teologii osvobození, u bhakti hinduismu ponechává bez povšimnutí, že Bhagavadgíta 3, 4, 9, 18 popisuje mimořádně nespravedlivý indický kastovní systém, který přetrval doposud. To je jen jeden příklad ilustrující celý jev.

10. Užívání neobvyklého jazyka

Tím jazykem je jazyk přírodních věd, takže se můžeme u Dupuis dočíst o *hustotě* Božího zjevení nebo *koncentraci* Boží milosti, ačkoli tomu můžeme rozumět jen velmi analogicky a není to nikde přesněji vymezeno.

11. Metoda teologie náboženství

Dupuis uvádí hned tři metody: dogmatickou, genetickou a reverzní. Zatímco první je v určitém smyslu „zastaralá“, druhá standardní v pokoncilní teologii, zdá se, že upřednostňuje tu poslední, která induktivně vychází z reálných problémů dneška a čte tzv. znamení času. Ačkoli hermeneutický trojúhelník je teoreticky správně, absolutně už není jasné, jakou váhu mají mít jeho jednotlivé vrcholy, což se jinde střetává s oprávněnou kritikou²³⁵.

²³³ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 198.

²³⁴ Tak „soteriologický nestorianismus“ o pracích Pierise a Panikkara v POSPÍŠIL, C. V.: *Různé přístupy křesťanů k ostatním náboženstvím*. In: *Křesťané a jiná náboženství*. Evangelikální fórum 4, 2004. SET: Praha, 2004. 162 stran. ISBN: 80-7255-040-3, s. 115.

²³⁵ Viz BISKUP VODERHOLZER: *Syndodaler Weg legt Grundlagen einer „neuen Kirche“*, dostupné na <https://de.catholicnewsagency.com/story/bischof-voderholzer-syndodaler-weg-legt-grundlagen-einer-neuen-kirche-11704>, dne 5. 12. 2022.

4.1.4 Kritika Deklarace

Zásadní kritiku prohlášení Deklarace provedl záhy po jejím zveřejnění pomocný biskup z Astany Athanasius Schneider²³⁶. Učinil tak v kontextu své návštěvy papeže Františka, když vysvětluje, že papež je rád za přátelskou kritiku svých vyjádření.

V rámci své generální audience 3. dubna 2019 po návratu z cesty do Maroka papež František²³⁷ mj. reagoval na první kritické hlasy ohledně toho, zda Bůh chce pluralitu náboženství, jak vyplývá jak z teologie náboženství Dupuis, tak i dalších teologů, i textu Deklarace z Abú Dhabí. Papež vysvětlil, že v Deklaraci je míněna *voluntas permissiva* scholastické teologieⁱ, tedy jistá negativní vůle Boží, připuštění nějaké skutečnosti. To je, jak jsme mohli pozorovat, v rozporu se shora zmiňovanými teologiemi Dupuis a dalších.

Biskup Schneider vysvětluje v rozhovoru pro LifeSiteNews převzatém na citované webové stránce²³⁸, že toto papežovo objasnění není dostatečné. Přímo odmítá druhé prohlášení z Deklarace ohledně Boží vůle vůči pluralitě náboženství poukazem na První přikázání Desatera ve verzi Ex 20 a na jeho rekapitulaci v Mt 4. Objekt víry interpretuje jakožto Nejsvětější Trojici. Podle Katechismu katolické církve 2072 je Desatero neměnné a zavazuje vždy a všude. K tomu bych rád doplnil, že předchozí paragraf č. 2071 poskytuje potřebný kontext, který Schneider nezmiňuje, totiž, že zdrojem **Desatera** je Boží zjevení tradované Církví a mravní svědomí. Svědomí je tedy výrazem přirozeného zákona, ale je docela dlouho diskutovanou otázkou, zda nepoučené svědomí přirozené teologie, o níž se Boublík nezajímá²³⁹, vede spíše k monoteismu nebo polyteismu. Filozofie vede věřící k monoteismu, kdežto např. v lidovém buddhismu je zachován polyteismus, byť je někdy filozoficky metaforicky vykládán. Schneider se tak implicitně vymezuje i proti módním názorům, podle nichž není rozdíl mezi věřícím a nevěřícím, což je odmítnuto jednak v Janově evangeliu, jednak v Listu Židům. Biskup dále kritizuje papeže z důvodu, že se objasnění nevztahuje přímo k textu Deklarace a že používá ne všeobecně dobře známý latinský terminus *technicus*. Dále Schneider označuje druhé prohlášení Deklarace za kulatý čtverec nebo výrok gnosticizmu či hegelianství a cituje **požadavek poslušnosti Synu** z epifanie Mt 17 a pomstu a trest pro ty, kteří neznají

²³⁶ Viz BISKUP SCHNEIDER, A.: *Bp. Schneider: Pope's Revised 'Diversity of Religions' Take 'Remains Insufficient'*, dostupné na <https://onepeterfive.com/schneider-diversity-religions/>, dne 4. 12. 2022.

²³⁷ *Pope Francis General Audience on 3 April 2019*, dostupné na <https://www.vaticannews.va/en/pope-francis/papal-audience/2019-04/pope-francis-general-audience-of-3-april-2019.html>, dne 4. 12. 2022.

²³⁸ Viz BISKUP SCHNEIDER, A.: *Bp. Schneider: Pope's Revised 'Diversity of Religions' Take 'Remains Insufficient'*, dostupné na <https://onepeterfive.com/schneider-diversity-religions/>, dne 4. 12. 2022.

²³⁹ BOUBLÍK, V.: *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2000. 394 stran. ISBN: 80-7192-481-4, s. 57.

Boha, a ty, kteří **neposlouchají Evangelium** ze 2 Sol 1. K tomu poznamenávám, že je zde problém kontextu adresátů jak prvního, tak zejména druhého výroku, kdy v druhém se jedná o utlačovatele a pronásledovatele křesťanů. Schneider odmítá chápat dar svobody jako svobodu uctívát modly nebo **nevěřit Synu**, neboť to vede k **odsouzení** podle J 3. Na návštěvě ad limina 1. 3. 2019 Schneider prosil Františka, aby pozměnil v tomto ohledu text deklarace s poukazem na napomenutí sv. Petra sv. Pavlem v Antiochii ohledně dodržování židovských zvyků (srv. Gal 2). František odpověděl tím, že se v Deklaraci myslí, že Bůh toleruje pluralitu náboženství, jenže to dle Schneider neodpovídá dalším rozdílům v Deklaraci, jako mezi ženou a mužem, které by byly také jen tolerovány. To papež František připustil a potvrdil i písemně. Veřejné prohlášení pak učinil na shora zmiňované audienci, avšak text Deklarace zůstal nezměněn. Rád bych k tomu poznamenal, že situace trochu připomíná Mimořádnou biskupskou synodu o rodině, kde někteří účastníci chtěli prosadit prohlášení o obohacení věřících diverzitou LGBT komunity ne kvůli její lidství, ale specificky protože je LGBT, které se v závěrečném dokumentu však neobjevilo. Schneider vidí ve formulaci Deklarace zradu některých představitelů církve vůči Desateru a jádra Evangelia. Zřízení Vyšší komise, která by měla implementovat Deklaraci, jakož i ji samotnou pak vidí jako hezký dort, kde svrchu jsou šlechetné cíle lidského bratrství a míru, ale uvnitř je škodlivá látka (relativismu). Tvrdí, že Deklarace dusí misii, za níž se někteří stydí, což je v protikladu vůči Řím 1 a **požadavku hlásání** v 1 Kor 9. Schneider cituje encykliky papeže Pia XI. Quas Primas, resp. Ubi arcano z roku 1925, resp. 1922, v nichž objasňuje své papežské heslo, že **trvalý mír je důsledkem podřízením se Spasiteli** a že **práce na rozšíření Božího království je důležitá pro nastolení míru**. Kristus nás dle Mt 16 naučil **ctít spirituální hodnoty** oproti hodnotám, jež vedou k válkám. Schneider plně oceňuje nutnost víry, křtu, církve a Prostředníka dekretu Ad gentes 7 z roku 1965, protože zdůrazňuje i nutnost misí. Schneider pokračuje citacemi exhortace Evangelii nuntiandi 14, 53 sv. Pavla VI. z roku 1975, která upřednostňuje **křesťanství pro mimořádnou kvalitu styku s Bohem, určuje evangelizaci jako nejhlubší důvod existence církve** a potvrzuje teorii naplnění, kterou Dupuis prohlašuje za teologicky neschůdnou²⁴⁰, dále o **vylučnosti křesťanství** v encyklice Lva XIII. Humanum genus z roku 1884 a Katechismu katolické církve 850 o misích. Závěrem cituje výzvu k misím sv. Františka Xaverského z dopisu sv. Ignáci z Loyoly, kde vyjadřuje svou zkušenost z Indie, že hodně Indů by se stalo křesťany, jen kdyby měli někoho, kdo by jim křesťanství zvěstoval, a obviňuje²⁴¹ Deklaraci z šíření rovnosti náboženství.

²⁴⁰ Srv. DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s, s. 317.

²⁴¹ Dle mého skromného názoru neprávem.

5 Soužití křesťanů a hinduistů v Indii

5.1 Současná situace náboženství a spiritualit

V Indii žije téměř 70 milionů křesťanů, což je jistě více než třeba v Itálii.²⁴² Přibližně 97 % obyvatel Indie věří v Boha²⁴³, avšak třetina buddhistů v něj nevěří.²⁴⁴ Monoteismus je zastoupen jen asi z třetiny, ale přes polovinu Indů věří v jednoho Boha s mnoha manifestacemi, což je víra zejména hinduistů a džinistů, ale též asi čtvrtiny křesťanů.²⁴⁵ Většina hinduistů věří v manifestace bohů v přírodě, zvířatech i v bližních.²⁴⁶ Nejpopulárnějšími bohy hinduistů jsou **Šiva** (symbolizovaný též lingamem²⁴⁷), **Hanuman** a **Ganeša** (kterého nejvíce uctívají buddhisté²⁴⁸).²⁴⁹ **Krišna** je ctěn zvláště na severovýchodě Indie, zatímco na lidový polyteismus je nejvíce rozšířen na jihu.²⁵⁰ Bohyní **Lakšmí** nejvíce uctívají hinduistické ženy²⁵¹. Nejdůležitější náboženským příkázáním pro hinduisty je nejíst hovězí.²⁵²

Nejvíce praktikujícími, co do návštěv chrámů, vážnosti a četby svatých textů jsou sikhové.²⁵³

K indické spiritualitě, téměř bez ohledu na vyznání, patří úcta k Indii, starším, víra v Boha, pomoc potřebným a chudým, modlitby a z velké míry i respekt k ostatním tradicím²⁵⁴.

²⁴² OPEN DOORS: *The 2022 World Watch List*. 52 Weeks of Prayers for Persecuted Christians. 96 stran.

²⁴³ A asi 60 % se denně modlí, s. 41.

²⁴⁴ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 37.

²⁴⁵ Ibidem a s.214.

²⁴⁶ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 218.

²⁴⁷ Ibidem.

²⁴⁸ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 215..

²⁴⁹ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 39.

²⁵⁰ Ibidem.

²⁵¹ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 217.

²⁵² SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 46.

²⁵³ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 54.

²⁵⁴ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 112.

Hinduisté pro svou příslušnost k náboženství považují víru v bohy jako velmi důležitou, ale jsou relativně tolerantní, co se týká ostatních hinduistů, podobně jako buddhisté.²⁵⁵

Skoro pětina hinduistů (na jihu až třetina) nepovažuje Bhagavadgítu za slovo boží²⁵⁶.

Používání osobních náboženských symbolů v Indii je nejvíce rozšířeno mezi křesťany, u hinduistů se jedná asi o polovinu z nich a buddhisté je používají minimálně.²⁵⁷

Víra v Indii velmi málo závisí na konkrétních životních okolnostech věřících, i když se k víře hlásí o něco méně příslušníků nižších sekt.²⁵⁸ Ty většinou hinduisté považují za možné objekty manifestace bohů.²⁵⁹

5.2 Křesťanské ashramy

Některá tzv. nová náboženská hnutí v katolické církvi, např. Fokoláre, mají členy či příznivce jiných vyznání a náboženství²⁶⁰. Podobně existují mezináboženské aktivity i v Indii. Jedním z příkladů jsou **ashramy**, otevřené lidem příslušejícím k jiným náboženským tradicím.

Podle sestry Vandany Mataji²⁶¹ „život a modlitební formy v křesťanském ashramu mohou hrát vitální roli při vytváření svazku jednoty se všemi lidmi: křesťany, hinduisty, muslimy, židy, džinisty, buddhisty, dokonce s lidmi, kteří tvrdí, že nemají žádné náboženství, ... s muži a ženami všech barev, kultur a kast nebo bez kast.“

²⁵⁵ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 114 - 115.

²⁵⁶ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 151 - 152.

²⁵⁷ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 178.

²⁵⁸ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 211 - 212.

²⁵⁹ SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran, s. 218.

²⁶⁰ Srv. *Hnutí Fokoláre*. Dostupné na <https://test.focolare.cz/hnuti-fokolare/>, dne 20. 11. 2022, kde je uvedeno 7 000 členů jiných náboženství.

²⁶¹ Viz FRANCIS, X.: *Anthropocosmic-theism: Towards a theistic Re-orientation of Raimon-Panikkar's Pluralistic Theology of Religions*. Dizertace na Univerzitě v Birminghamu, květen 2017. 235 stran, s.151.

Filozofické nasměrování v ashramech se dá charakterizovat jako „přijetí pluralit, specifikace partikularit, dekonstrukce binárních možností, uvítání paradoxů“²⁶². I v prostředí ashramů se cítí věk osob pomocí uctivých indických oslovení. V ashramu funguje výuka studentů v otázkách křesťanství.²⁶³

Na příkladu Sat Tal Ashramu v Indii, založeného v roce 1930, je možné sledovat měnící se sociální dynamiku, která vedla k přehodnocování pojmů „křesťanský“ a „indický“ s tím, jak ashram přestávali navštěvovat představitelé kasty brahmínů kvůli zvyšujícímu se podílu příslušníků nízké kasty, chudých a cizinců. Dají se na tomto případu ilustrovat vliv politických a společenských otázek na život v mikrokosmu ashramu, jakož i hledání odpovědí na filozofické otázky *po funkčních způsobech soužití s druhými, kteří se od nás liší*. Nedávne vztahy mezi indickým křesťanstvím a hinduismem se nevyčerpávají křesťanskými ashramy, ale též vzájemnou interakcí s **komunitami syrských, letničních a charismatických křesťanů**. V interakci s druhými při sdílení jejich víry a pochybností můžeme bez ohledu na příslušnost k nějaké akademické disciplíně lépe formulovat naše já a jeho vztah k druhým.²⁶⁴ Zakladatel Sat Tal Ashramu, pan Jones, měl na mysli vytvořit **miniaturu Božího království, bez hranic**, ale postupem času bylo jasné, že i v ashramu budou lidé do určité míry **rozděleni do kategorií podle konfesních hranic, podle kast a podle individuálních přesvědčení**, avšak je velmi cenné i úsilí, které účastníci ashramu vložili do vzájemné komunikace, byť cíle nedosáhli, i když nejvíce asi poznali svá vlastní ega, které nám sdělí, jaké myšlenky v dialogu s druhým přijmout nechceme, jaké jsou zajímavé a cenné, a z jakých hodnot ustupovat nechceme.²⁶⁵

Sat Tal Ashram v průběhu svých dějin řešil různé výzvy, z nichž je dobré zmínit otázku, koho do něj pozvat a **jaké hodnoty** různých teologických směrů přejímat, zatímco jiné **pokládat za duchovně a sociálně nepodstatné**.²⁶⁶ Pozvání druhého je riziková záležitost, protože může též skončit přestřelkou argumentů.²⁶⁷ V ashramu učitelé učí studenty něco jiného než indiští

²⁶² POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 8.

²⁶³ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 19.

²⁶⁴ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 166.

²⁶⁵ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 167 - 168.

²⁶⁶ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 169.

²⁶⁷ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 170.

pastoři.²⁶⁸ Studenti i výzkumníci v ashramu vstupují do MND se svými vlastními pochybnostmi i vírou.²⁶⁹ Naproti tomu antropologové náboženství jsou silně ovlivněni metodologiemi Husserla, Heideggera, Bergera a Geertze, které jim zapovídají vyjadřovat svá vlastní náboženská přesvědčení.²⁷⁰ V MND je spíš třeba projevovat závazek ke hledání metafyzické pravdy.²⁷¹ V Sat Tal Ashramu se projevoval vliv charismatického křesťanství s interpretací uzdravování pomocí modlitby, který však všichni nesdíleli.²⁷² Sdílená identita ve společenství se dle teologa Morse dá vytvářet ne jen přijímáním rozdílných věroučných přesvědčení účastníků, ale zejména sdílením toho, čemu by účastníci věřit neměli.²⁷³ V MND je třeba dbát na čestnost vlastních prohlášení a na „metavíru“, tedy úctu k víře druhých.²⁷⁴ Pochopitelně příchod jakéhokoli nového účastníka do MND s jeho vlastními postoji a přesvědčeními ho trochu i mění, ale neexistují pravidla, kterých by se účastníci měli držet neochvějně.²⁷⁵

5.2.1 Historické pozadí indického křesťanství

Křesťanské ashramy nevznikaly v Indii v misiologickém vakuu, ale pod vlivem křesťanské kultury, která se rozvíjela od roku 52 u Nasrani (tomášských) křesťanů, dále pod vlivem jezuitů a anglikánů a britských protestantů přijímáním indických kulturních prvků v procesu tzv. naturalizace (dnes bychom mluvili spíš o inkulturaci), která vedla u katolíků k tzv. sporům o akomodaci, jež byly v katolické církvi sice rozhodnuty asi v polovině 18. století papežem Benediktem XIV.²⁷⁶, jejichž vliv se ale projevuje dodnes, jak dále uvidíme.²⁷⁷ Křesťanství pod vlivem portugalských a britských misionářů bylo vnímané jako cizí náboženství v Indii, zejména, když se někteří z nich snažili odmítat indické příměsky do křesťanství jako nedostatečné, což na počátku 20. století naopak vedlo ke snaze inkulturovat křesťanství do indického prostředí pomocí vnímané „indickosti“, která byla založena na védantickém

²⁶⁸ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 20.

²⁶⁹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 20.

²⁷⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 20.

²⁷¹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 25.

²⁷² POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 30.

²⁷³ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 32.

²⁷⁴ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 33.

²⁷⁵ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 35.

²⁷⁶ WOLF, V.: *Hindu*. Filozofické pozadí indické kultury. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 2016. 1. vydání. ISBN: 978-80-7266-426-9. 172 s-, s. 12.

²⁷⁷ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 35.

hinduismu, a to následně vedlo k obviňování a odsuzování těchto aktivit jako proselytismu ze strany védantické filozofie, jakož i k obviňování, že křesťané nedoceňují dalítskou teologii, která má blízko k teologii osvobození.²⁷⁸ Pro étos křesťanského ashramu je podstatná zdánlivá dichotomie mezi „cizím“ a „inkulturovaným“.²⁷⁹ Podle historických záznamů se Nasrani – syrští křesťané v Kerale částečně asimilovali s brahmánským hinduismem, jelikož po 14 století se rozmnožovali ne konverzemi, považovali se za bohatší a vyšší kastu s vylučováním lidí z nižších kast a přejali různé rituály jako narození, konfirmace, svatby a pohřbu.²⁸⁰ Jistým předznamenáním dalšího historického vývoje indického křesťanství je interpretace vyprávění, jak v roce 1498 prvně doplul do Indie Vasco da Gama a rituál ve svatyni bohyně Kalí v Kozhikode jednak mylně interpretoval jako jakési pokřivené a skryté křesťanské vzývání Panny Marie, jednak že se ho účastnil, a tak neměl potřebu pokřivení kritizovat, jak to činívali pozdější portugalští a britští misionáři v Indii.²⁸¹ V dalším vývoji, zejména v Goy, se prolíná politický zájem portugalského státu a náboženský zájem katolické církve na podrobení si místního obyvatelstva: nejprve hlavně díky františkánské misii se podařilo konvertovat mnoho hinduistů dobrovolně, později, kolem roku 1540 se zvyšoval tlak na násilné konverze, byla zakazována hinduistická bohoslužba, jejich chrámy byly ničeny, v roce 1560 byla zavedena inkvizice, která zkoumala téměř 4 000 případů do roku 1623 a díky dekretům Tridentského koncilu byly zkoumány knihy syrských křesťanů, zda by se mohly odstranit zmínky o karmě, dharmě apod. po roce 1599.²⁸² U syrských křesťanů toto vedlo částečně k odporu, takže v roce 1657 vyhlásili Coonanskou křížovou přísahu, v níž přislíbili poslušnost pouze vůdcům východních církví, ne katolickým, avšak portugalské úsilí o ortodoxii v Indii nebylo dokonáno, protože např. jezuita Roberto de Nobili se postavil za zachování hinduistických kulturních prvků v křesťanských bohoslužbách a protože noví vládcí, Holanďané, po roce 1663 vypověděli portugalské misionáře.²⁸³ Roberto de Nobili započal svůj experiment v jižní Indii v roce 1605; ten spočíval ve snaze získat pro křesťanství příslušníky vysokých kast, takže se přestal stýkat s příslušníky kast nižších, nosil šafránové roucho, psal pozitivně o indické kultuře a přestal se zvyky, které se brahmánům hnusily, jako je pití alkoholu, požívání masa, třebaže zpočátku ani on neměl sympatie k indické kultuře.²⁸⁴

²⁷⁸ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 41.

²⁷⁹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 42.

²⁸⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 43.

²⁸¹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 45.

²⁸² POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 48.

²⁸³ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 49.

²⁸⁴ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 55.

Po polovině 18. století přešla velká část Indie pod britskou koloniální správu a noví vládcí ponechali autonomii syrské církve ve věcech liturgie, avšak postavili se mocensky nad ní; v podstatě se dá říci, že až na výjimky, jakým byl anglikán Joseph Peet, který po roce 1833 narušoval rituální čistotu syrských křesťanů kvůli svému svědomí, pragmaticky eliminovali zpočátku misionářskou činnost ve prospěch pokoje ve společnosti.²⁸⁵ Z počátečního nadšení a zájmem o indickou kulturu kolem roku 1780 totiž britská správa i někteří baptističtí misionáři v Bengálsku se zapojili do projektu westernizace, modernizace a nové administrace Indie, který s sebou nesl i někdy nevyslovený eurocentrismus, pohrdání indickou kulturou a vzdělaností, která vedla k anglicizaci a rozšiřování západního vzdělávání, v jehož vlivu se ocitli i syrští křesťané.²⁸⁶ Proto je křesťanství chápáno v Indii jako převážně cizí náboženství, byť již v této době se objevuje minoritní směr křesťanských kněží – asketů, misionářů a dalších, kteří se snažili o zdomácnění, indianizaci křesťanství, z nichž po de Nobilim je třeba jmenovat alespoň klíčovou figuru inkulturace druhé poloviny 19. století Brahmabandhaba Upadhyaye a modelku indického křesťanství Panditu Ramabai.²⁸⁷ Upadhyay byl konvertita ke katolicismu, asketou z Kalkaty, který se považoval za příznivce advaita hinduismu i římského katolicismu, když první směr považoval za jakousi skrytou formu druhého, protože žil téměř sto let před rozkvětem srovnávací teologie, v saččidánandě viděl přesnou kopii Nejsvětější Trojice a radil křesťanským misionářům, aby byly přijatelní pro hinduisty, že mají nosit tradiční indické oblečení, dodržovat indické zvyky a mluvit dobře sanskrtem, protože mu velmi leželo na srdci, aby katolicismus nebyl považován za náboženství Indii cizí.²⁸⁸ Jako první v Indii pojal myšlenku založit křesťanský ashram v roce 1894²⁸⁹. Ramabai se s křesťanstvím setkala prvně, kde ji neoslovilo svou cizokrajností, ale důrazem na sociální pomoc zvláště vdovám a sirotkům, což v brahmánském hinduismu, v němž vyrostla, nenacházela, a tak po pobytu v Londýně založila v Indii školu Sharada Sadan, která vzdělávala mladé vdovy z vyšších kast.²⁹⁰ Nejprve odmítala vyučovat křesťanskou nauku ve své škole, poté, co byla obviněna z proselytismu kvůli své soukromé biblické skupině, postupně opouštěla názory, že křesťané by se měli učit z tradic indické kultury a filozofie, až je začala považovat za pohanské, podporovala letniční křesťanství, třebaže osobně i na škole zachovávala rituální hinduistickou čistotu.²⁹¹ Ačkoli první ashramy (po roce 1917) byly protestantské, katoličtí misionáři v severovýchodní Indii měli větší citlivost vůči indickým kulturním prvkům, což vedlo až k obrazu Ježíše Krista

²⁸⁵ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 50.

²⁸⁶ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 52.

²⁸⁷ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 54.

²⁸⁸ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 57.

²⁸⁹ FRANCIS, X.: *Anthropocosmic-theism: Towards a theistic Re-orientation of Raimon-Panikkar's Pluralistic Theology of Religions*. Dizertace na Univerzitě v Birminghamu, květen 2017. 235 s., s. 208.

²⁹⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 58.

²⁹¹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 59 – 60.

jakožto satguru, tedy pravého guru, jak o něm referuje po Druhé světové válce Henri Le Saux z osobní zkušenosti.²⁹² Ve dvacátých letech 20. století se formují také nacionalistické indické tendence, které posléze vyústily do vytvoření hnutí Hindutvy, nastávají rekonverze od katolicismu k hinduismu, který se i pod vlivem německého romantismu, indické informační kampani na Západě, profiluje na vyšší úrovni jako védantický, zejména advaitický, na nějž se pak zaměřují křesťanské ashramy.²⁹³ Celkově tedy v období před větším rozšířením křesťanských ashramů v Indii vidíme dvě protikladné tendence: eurocentrickou, která se snaží hinduistické prvky z křesťanských náboženství vymýtit, a inkulturační, která je minoritní, a snaží se být přijatelná pro Indy z vyšších kast.²⁹⁴

Dr. E. S. Jones, zakladatel Sat Tal Ashramu, byl americký metodistický misionář v Indii, který kolem roku 1915 připutoval do Sat Tal v Uttarkhandu v himalájském podhůří, kde našel u čajovníkové plantáže odpočinek od únavy a nervového vzepětí u sedmi jezer.²⁹⁵ Krátce po svém příjezdu do Indie si uvědomil, že jeho představy o evangelizaci jsou naivní, když si myslel, že každý, komu bude vyprávět evangelijní příběhy, hned uvěří v Krista a po letech dospěl až k názoru, že nechce zvěstovat křesťanství, ale pouze Krista samotného, podobně jako R. M. Roy, M. Gándhí nebo Swámí Prabhavananda.²⁹⁶ Po setkání s vládním úředníkem, brahmínem, v rekreačním klubu v Jonesovi uzrálo přesvědčení, že svou misii nebude již zaměřovat na nedotknutelné dalíty, ale na vysoké kasty, ovlivněné mezitím védantským hinduismem, čemuž přizpůsobil své hlásání. Značný vliv na Jonese měl M. Gándhí, jehož ashram Satyagraha byl založen v roce 1915 jako jeden z prvních; v době, kdy nebyl proti konverzím, Jones ho tam navštívil v tradičním indickém úboru a chtěl se od něj dozvědět, jak překonat dojem, že křesťanství v Indii je pro cizí náboženství.²⁹⁷ Gándhí mu poradil, aby byl věrný opravdovému křesťanství, zvláště lásce, ale také, aby lépe poznal dobré stránky jiných náboženství a pod jeho vlivem založil Jones svůj ashram a trval na tom, že účastníci budou alespoň hodinu odpoledne pracovat (po osobní meditaci, skupinovém dhyanu, skupinovém jídle, před skupinovou výukou, volným osobním časem, modlitbami, jídle, ásanami, pránajámami a hymny či svědectvími), což Gándhí viděl jako lék proti opovrhování nízkými kastami.²⁹⁸ Jones navrhl svůj ashram tak, aby fungoval pro inkulturované křesťanství s tím, že

²⁹² POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 61.

²⁹³ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 63.

²⁹⁴ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 65.

²⁹⁵ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 66.

²⁹⁶ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 68.

²⁹⁷ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 70.

²⁹⁸ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 71.

guruem by byl Ježíš, protože ho trápilo, že mnoho mladých Indů po konverzi ke křesťanství změnilo svoje chování po západním vzoru.²⁹⁹ Jones se snažil vytvořit plně křesťanské a plně indické prostředí.³⁰⁰ Jeho cílem bylo pokřesťanit Indii neevropskou formou křesťanství, asimilovat indické kulturní prvky³⁰¹. Podobně jako křesťanský básník N. M. Tilak měl Jones dojem, že instituce křesťanství dusí³⁰².

5.3 Nedávné případy pronásledování křesťanů v Indii

Jak již víme z předchozí podkapitoly, v Indii působí nacionalistické hnutí Hindutva, které nejen křesťany obviňuje z proselytismu a kažení indické tradiční kultury. Řadu dále popisovaných incidentů má na svědomí buď toto hnutí, nebo jeho ideje.

Podle Křesťanské mezinárodní solidarity³⁰³ jsou křesťané nejpronásledovanější náboženskou skupinou a týká se celkem asi 360 000 000 z nich. Rok 2021 byl svědkem největšího pronásledování křesťanů v Indii³⁰⁴ od dob založení Křesťanské mezinárodní solidarity. V devíti svazových státech v současnosti platí zákon proti konverzím s trestem odnětí svobody až na deset let, který bývá interpretován i tak, že se nesmějí dětem dávat školní dary od křesťanské organizace nebo že křesťan nesmí mluvit o ráji. Tento zákon se nevztahuje na konverze k hinduismu. Indická vládní strana BJP se rozhodla potlačovat menšinová náboženství, nechává uzavírat kostely. Na sociálních sítích se šíří nenávistná videa proti křesťanům od mladých nezaměstnaných, které obsahují nahrávky incidentů³⁰⁵. Křesťané byli vylučováni z covidové pomoci, obviňováni ze šíření viru³⁰⁶. V současnosti jsou v Indii registrovány asi dva protikřesťanské útoky denně.³⁰⁷

²⁹⁹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 72.

³⁰⁰ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 73.

³⁰¹ POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3, s. 75.

³⁰² Ibidem.

³⁰³ *Zprávy ze světa*, dostupné na <https://www.csi-cr.cz/zpravy/>, dne 20. 11. 2022.

³⁰⁴ *Viz 2021: the worst year for Christians in India*, dostupné na <https://www.churchinneed.org/2021-worst-year-for-christians-in-india/>, dne 7. 12. 2022.

³⁰⁵ OPEN DOORS: *The 2022 World Watch List*. 52 Weeks of Prayers for Persecuted Christians. 96 stran, s. 22.

³⁰⁶ Ibidem.

³⁰⁷ *Violence against Christians in India*, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Violence_against_Christians_in_India, dne 7. 12. 2022.

V roce 2022 v Tamilnádu byl surově zbit holemi a noži během bohoslužby pastor evangelikální církve William hinduistickými fanatiky. Místní policejní stanice odmítla incident vyšetřovat.

V roce 2021 proběhla vlna protikřesťanských útoků v Karnátace, která zahrnovala fyzické útoky, sexuální útoky proti ženám, vandalismus proti kostelům a narušování bohoslužeb.³⁰⁸

V roce 2018 hinduističtí extrémisté napadli rodinu pastora Selvaraje v Tamilnádu, protože odmítli finančně podpořit místní hinduistický festival. Od té doby žije ve strachu v jiné vesnici, kam přemístili i svou modlitebnu.

V roce 2008 bylo přes 100 křesťanů zabito a 50 000 domů zničeno při pogromu v Uríse. Úroveň násilí i tlaku proti křesťanům v Indii je dle organizace Open Doors extrémní.³⁰⁹

³⁰⁸ 2021 anti-Christian violence in Karnataka,

dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/2021_anti-Christian_violence_in_Karnataka, dne 7. 12. 2022.

³⁰⁹ OPEN DOORS: *The 2022 World Watch List*. 52 Weeks of Prayers for Persecuted Christians. 96 stran, s. 22.

Závěr

V této práci jsem představil myšlenky Deklarace z Abú Dhabí ohledně pozitivního výhledu vývoje lidstva (nejen) díky mezináboženskému dialogu (MND). Podobné výsledky MND (byť v menším) se naleznou v Dupuisově teologii. Ta navíc, podle zjištění práce může sloužit jakožto teoretické východisko Deklarace i Prohlášení. Samozřejmě nevíme, zda tomu tak bylo. Představil jsem zhruba další paradigmaty a modely teologie náboženství a jejich představitele. Jejich diskuse je mimo rozsah této práce. Na místo tohoto kontextu jsem představil, jak je Dupuisova teologie recipovaná u dalších teologů a zaujal jsem k ní vlastní kritické stanovisko v *II* bodech/otázkách k objasnění či dalšímu studiu.

J. P. Sydnor z Bostonu píše, že J. Dupuis „učinil autoritativní, nedocenitelný, a snad trvalý, příspěvek k disciplíně,“³¹⁰ neboť jeho irenické a hermeneutické nedostatky jsou napravitelné. Zřejmě bych s ním souhlasil, bohužel nevím, jak jsou napravitelné. Po četbě jeho nejdůležitější knihy, že Dupuis pouze domyslel do konce teze (strukturálního) inkluzivismu. Ten má svůj zárodek v pracích jezuitů Fr. Suarezze a J. De Luga v 16. a 17. století, svou odbočku má v díle Karla Rahnera a vyjádřeních Druhého Vatikánského koncilu, a své pokračování v teologii sv. Jana Pavla II. V katolické teologii se jeví, že inkluzivismus je jediným přijatelným paradigmatem, ale zdá se mi, že epistemologická pluralita je stěží překonatelná. Nejsem sám, neboť sv. Pavel píše: „A jak mohou uvěřit, když o něm ještě neslyšeli?“ (Řím 10, 12)

Uvedl jsem typické argumenty, proč někteří křesťané považují část Deklarace (ohledně Boží vůle směrem k pluralitě) za nepřijatelnou. V poslední kapitole jsem zmínil historické i dnešní podoby inkulturovaného křesťanství a MND v Indii na příkladu křesťanských ashramů a pronásledování křesťanů ze strany nacionalistických hinduistů jako druh komunikace.

Text Deklarace a Prohlášení jsem pro pohodlí čtenáře odsunul k snadnému dohledání do příloh.

Celkovým kontextem této práce je rostoucí počet vrcholných mezináboženských setkání, ale také synodální proces v katolické církvi, k němuž byli pozváni i nevěřící. Myšlenkou je komunikovat rozlišovat působení Ducha v církvi. Vidíme však, že Duch svatý působí podle strukturálního inkluzivismu i v jiných tradicích a odtud už je možná jen krůček ke ztotožnění symbolu Krista s nějakým symbolem pro ateisty a podobně i pro ně předpokládat nějaké „náhradní zjevení“, kterým se nejčastěji míní lidské svědomí. Pokud se toto špatně pochopí nehrozí jen, že církve nebude potřebná,³¹¹ ale zejména, že „inkluzivní církev“, kde „se všichni cítí dobře“ již nebude věrná svým biblickým kořenům³¹².

Je proto třeba dalšího vážného studia nejen v rámci srovnávací teologie nekřesťanských tradic.

³¹⁰SNYDOR, J. P.: Beyond the text: Revisiting Jacques Dupuis' Theology of Religion. **International Review of Mission** 96 (380/381), January/April 2007, 56 - 71. ISSN: 1758-6631, s. 56.

³¹¹ A to je téma plně rozvinuté až v pluralismu.

³¹² Srv. Mt 5, 13.

Seznam Literatury

- 2021 anti-Christian violence in Karnataka, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/2021_anti-Christian_violence_in_Karnataka, dne 7. 12. 2022.
- 2021: the worst year for Christians in India, dostupné na <https://www.churchinneed.org/2021-worst-year-for-christians-in-india/>, dne 7. 12. 2022.
- VII Congress, dostupné na <https://religions-congress.org/en/news/uchastniki-VII>, dne 8. 12. 2022.
- Abú Zabí. Dostupné na https://cs.wikipedia.org/wiki/Ab%C3%BA_Zab%C3%AD, dne 27. 11. 2022.
- A cura dell'Ufficio Centrale di Statistica della Chiesa Annuario Pontificio 2022 e Annuario Statisticum Ecclesiae 2020*, **Osservatore Romano**, 10. února 2022, dostupné na <https://www.osservatoreromano.va/it/news/2022-02/quo-033/annuario-pontificio-2022-e-annuario-statisticum-ecclesiae-2020.html>.
- Ahmed el-Tayeb, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Ahmed_el-Tayeb, dne 27. 11. 2020.
- ANTON, E.: *From Violence to Witness: The Interreligious Message of Pope Benedict XVI. Islamochristiana*, 2018.
- BISKUP SCHNEIDER, A.: *Bp. Schneider: Pope's Revised 'Diversity of Religions' Take 'Remains Insufficient'*, dostupné na <https://onepeterfive.com/schneider-diversity-religions/>, dne 4. 12. 2022.
- BISKUP VODERHOLZER: *Syndodaler Weg legt Grundlagen einer „neuen Kirche“*, dostupné na <https://de.catholicnewsagency.com/story/bischof-voderholzer-syndodaler-weg-legt-grundlagen-einer-neuen-kirche-11704>, dne 5. 12. 2022.
- BOUBLÍK, V.: *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2000. 394 stran. ISBN: 80-7192-481-4.
- BRINKMAN, M E.: The church as sacrament of the kingdom - A reformed commentary. **Verbum Eccles. (Online)**, Pretoria, v. 29, n. 2, s. 308-319, 2008, dostupné na http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2074-77052008000200002&lng=en&nrm=iso, dne 2. prosince 2022. ISSN: 2074-7705.
- Center for the study of political islam international: *Political Islam in numbers*, dostupné na <https://www.cspii.org/learn-political-islam/articles/statistical-islam/>, dne 1. 12. 2022.
- Ct. Pius XII: *Mystici corporis Christi*, dostupné na <https://vendeez.blogspot.com/2014/10/mystici-corporis-christi.html>, dne 2. 12. 2022.

ČERVENKOVÁ, D.: *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Karolinum: Praha, 2016. ISBN: 978-80-246-3327-5. 202 s.

D’COSTA, G.: *Christianity and World Religions*. Disputed Questions in the Theology of Religions. Wiley-Blackwell: Chichester, 2009. ISBN: 978-1-4051-7673-6. 236 s.

Declaration Of VII Congress Of the Leaders Of World And Traditional Religions, Astana Times, dostupné na <https://astanatimes.com/2022/09/declaration-of-vii-congress-of-the-leaders-of-world-and-traditional-religions/>, dne 18. 10. 2022.

DHAVAMONY, M.: *Christian Theology of Religions*. A Systematic Reflection on the Christian Understanding of World Religions. Peter Lang: Bern, 2002. Třetí vydání. 262 stran. ISBN: 3-906770-28-1. Studien zur interkulturellen Geschichte des Christentums, svazek 108. ISSN: 0170-9240.

Documentum „De Humana Fraternitate pro Pace Mundiali et communi convictu“ subsignatum a Summo Pontifice Francisco et Magno Imam al-Azhar Ahamad al-Tayyib (Abu Dabi), Acta Apostolicae Sedis, březen 2019, II, **CXI** (3), s. 349 – 356. dostupné na <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/2019/acta-marzo2019.pdf>, dne 27. 11. 2022.

DUPUIS, J.: *Christianity and the Religions*. From Confrontation to Dialogue. Orbis Books: Maryknoll, 2002. ISBN: 978-1-57075-440-1. 278 s.

DUPUIS, J.: *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*. Orbis Books: Maryknoll, 1997. ISBN: 978-1-570751257. 433 s.

FRANCIS, X.: *Anthropocosmic-theism: Towards a theistic Re-orientation of Raimon-Panikkar’s Pluralistic Theology of Religions*. Dizertace na Univerzitě v Birminghamu, květen 2017. 235 stran.

FRANTIŠEK: *Evangelii Gaudium*, dostupné na <http://www.farnostsusice.cz/doc/evangelii-gaudium.pdf>, dne 2. 12. 2022

FRANTIŠEK, AL-TAYEEB, A.: *A Document on „Human Fraternity For World Peace And LIVING TOGETHER“*, dostupné na https://www.vatican.va/content/francesco/en/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html, dne 18. 10. 2022.

Fratelli Tutti. Dostupné na https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html#_ftnref5, dne 27. 11. 2022.

Hnutí Fokoláre. Dostupné na <https://test.focolare.cz/hnuti-fokolare/>, dne 20. 11. 2022.

HOŠEK, P.: *Na cestě k dialogu. Křesťanská víra v pluralitě náboženství. Návrat domů*: Praha, 2005. ISBN: 80-7255-126-4. 206 stran.

Is it possible to reconcile Advaita Vedanta with Roman Catholic teaching?, odpověď Crowly Mathew Arackala, dostupné na <https://www.quora.com/Is-it-possible-to-reconcile-Advaita-Vedanta-with-Roman-Catholic-teaching> , dne 21. 11. 2022.

JANDEJSEK, P.: *Christologie z pomezí: Jacques Dupuis, Roger Haight a Jon Sobrino*. Karolinum - Univerzita Karlova: Praha, 2019. 229 stran. 1. vydání. ISBN: 978-80-246-4256-7.

KÄRKKÄINEN, V. – M.: *An Introduction to the Theology of Religions*. Intervarsity Press: Downers Grove, 2003. 386 stran. ISBN: 0-8308-2572-X.

Katolícka cirkev na Slovensku. Druhý Vatikánský koncil, dostupné na <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/dei-verbum>, dne 1. 12. 2022.

KENDALL, D.; O'COLLINS, G. (Eds.): *In Many and Diverse Ways*. In Honor of Jacques Dupuis. . Orbis Books: Maryknoll, 2003. ISBN: 1-57075-510-8. 292 s.

Křesťané a jiná náboženství. Evangelikální fórum 4, 2004. SET: Praha, 2004. 162 stran. ISBN: 80-7255-040-3.

LAPIDE, P.; PANIKKAR, R.: *Minime téhož Boha*. Vyšehrad: Praha, 2003. ISBN: 80-7021-670-0. 88 s.

Lidské bratrství. Dostupné na <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=28926>, dne 27. 11. 2022. Přeložil Milan Glaser.

List of Wars: 2003-present. Dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars:_2003%E2%80%93present, dne 27. 11. 2022.

MILTNER, V.: *Malá encyklopedie buddhismu*. Libri: Praha, 2002. ISBN: 80-7277-111-6. 292 stran.

MUSLIM WORLD LEAGUE: *The Charter of Makkah*, dostupné na <https://themwl.org/en/chartermakkah>, dne 27. 11. 2022.

O'COLLINS, G.: *A Christology of Religions*. Orbis Books: Maryknoll, 2018. ISBN: 978-1-626982819. 180 s.

OPEN DOORS: *The 2022 World Watch List*. 52 Weeks of Prayers for Persecuted Christians. 96 stran.

PANIKKAR, R.: *Der unbekannte Christus im Hinduismus*. Matthias-Grünewald-Verlag: Mainz, 1990. 2. vydání. ISBN: 3-7867-1217-4. 168 stran.

Papež k Mezinárodní konferenci práce: Soukromé vlastnictví je druhotné právo, dostupné na <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/210618papez-k-mezinarodni-konferenci-prace-soukrome-vlastnictvi-je-druhotne-pravo> , dne 27. 11. 2022.

POHRAN, N.: *Invitation and Belonging in a Christian Ashram: Buliding Interreligious Community in Northern India*. Bloomsbury Academic : London, 2022. .225 s. ISBN: 978-1-3502-3818-3.

POKORNÝ, V.: *Základní pravdy křesťanské víry a morálky*. Římskokatolická farnost Sázava – Černé Budy: 2016. 3. vydání.

Pope Francis General Audience on 3 April 2019, dostupné na <https://www.vaticannews.va/en/pope-francis/papal-audience/2019-04/pope-francis-general-audience-of-3-april-2019.html>, dne 4. 12. 2022.

Pope Francis will pray in Assisi for peace with representatives of nine religions, dostupné na <https://www.romereports.com/en/2016/09/13/pope-francis-will-pray-in-assisi-for-peace-with-representatives-of-nine-religions/> , dne 30. 11. 2022.

RASMUSSEN, A.: *Pope Francis and Grand Imam sign joint statement on Human Fraternity*, dostupné na <https://wherepeteris.com/pope-francis-and-grand-imam-sign-joint-statement-on-human-fraternity/>, dne 6. 12. 2022.

Religionistická encyklopedie, dostupné na <https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/> , dne 1. 12. 2022.

SAHGAL, N.; EVANS, J.; SALAZAR, A. M.; STARR, K. J.; CORICHI M.: *Religion in India: Tolerance and segregation*, dostupné na www.pewresearch.org, dne 1. 12. 2022. 232 stran.

SESBOÜÉ, B.: *Hors de l'Église pas de salut*. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation. Desclée de Brouwer: Paris, 2004. ISBN: 2-220-05518-3. 402 stran.

SNYDOR, J. P.: *Beyond the text: Revisiting Jacques Dupuis' Theology of Religion*. **International Review of Mission** 96 (380/381), January/April 2007, 56 - 71. ISSN: 1758-6631.

ŠRÍ SWÁMI SIVANANDA: *Vedanta for beginners*. The Divine Life Society: Tehri-Garhwal, 1999, www verze. ISBN: 81-7052-046-0

VERLINDE, J.-M.: *Z Ašramu do kláštera*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2012. ISBN: 978-80-7195-526-9. 228 stran. 1637. publikace.

Violence against Christians in India, dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Violence_against_Christians_in_India, dne 7. 12. 2022.

Weltgebetstreffen. Dostupné na <https://de.wikipedia.org/wiki/Weltgebetstreffen>, dne 27. 11. 2022.

WERNER, K.: *Malá encyklopedie hinduismu*. Atlantis: Brno, 1996. ISBN: 80-7108-129-9. 218 stran, s. 37.

WOLF, V.: *Hindu*. Filozofické pozadí indické kultury. Matice cyrilometodějská: Olomouc, 2016. 1. vydání. ISBN: 978-80-7266-426-9. 172 s.

Zprávy ze světa, dostupné na <https://www.csi-cr.cz/zpravy/>, dne 20. 11. 2022.

Přílohy

A Text Deklarace³¹³

„Za světový mír a společné soužití

Úvod

Víra vede věřícího k tomu, aby v druhém viděl bratra, kterého třeba podporovat a mít rád. Vírou v Boha, který stvořil veškerenstvo, tvory a všechny lidské bytosti, jež jsou si z Jeho Milosrdenství rovny, je věřící povolán vyjadřovat lidské bratrství, chránit stvoření a veškerenstvo a podporovat každého člověka, zejména slabé a chudé.

Vycházejí z této transcendentní hodnoty, jsme na různých setkáních, prostoupených atmosférou bratrství a přátelství, sdíleli radosti, smutky i problémy současného světa na úrovni vědeckého a technického pokroku, terapeutických výdobytků, digitální éry, *massmédií[sic]*, komunikací; na rovině chudoby, válek a utrpení mnoha bratří a sester v různých částech světa v důsledku závodů ve zbrojení, sociálních nespravedlností, korupce, nerovností, morálního úpadku, terorismu, diskriminace, extrémismu a z mnoha jiných důvodů.

Z těchto bratrských a upřímných konfrontací, které jsme měli, a ze setkání plných naděje v zářivou budoucnost všech lidí, se zrodil nápad na tento „Dokument o *Lidském Bratrství*“. Byl upřímně a seriózně promyšlen, aby byl společným prohlášením naší dobré a poctivé vůle, vybídnul všechny lidi, nosící v srdci víru v Boha a víru v *lidské bratrství*, ke sjednocení a společnému nasazení a stal se průvodcem nových generací směrem ke kultuře vzájemné úcty, v porozumění veliké božské milosti, která všechny lidské bytosti sbratřuje.

Dokument

Ve jménu Boha, který stvořil všechny lidské bytosti rovnými co do práv, povinností a důstojnosti a povolal je, aby žili spolu jako bratři, naplnili zemi a rozšířili na ní hodnoty dobra, lásky a pokoje.

Ve jménu nevinné lidské duše, které Bůh zakázal zabíjet, když řekl, že kdokoli zabije člověka, jako by zabil lidstvo, a kdokoli by jej zachránil, jako by zachránil celé lidstvo.

³¹³ *Lidské bratrství*. Dostupné na <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=28926>, dne 27. 11. 2022. Přeložil Milan Glaser.

Ve jménu chudých, bédných a marginalizovaných, jimž, jak nakázal Bůh, je třeba pomáhat, což je povinnost, která platí pro všechny a zejména pro každého, kdo je majetný a zámožný.

Ve jménu sirotků, vdov, lidí uprchlých a vyhnaných ze svých příbytků a svojí vlasti, všech obětí válek, pronásledování a nespravedlností, slabých a těch, kdo žijí ve strachu, válečných zajatců a těch, kdo jsou kdekoli na světě mučeni, bez jakýchkoli rozdílů.

Ve jménu národů, které ztratily bezpečí, mír a vzájemné soužití, staly se obětmi zmaru, zkázy a válek.

Ve jménu „*lidského bratrství*“, které zahrnuje, sjednocuje a činí rovnými všechny lidi.

Ve jménu tohoto *bratrství* drásaného politikami integralismu a rozdělování, systémy bezuzdného zisku a záštiplnými ideologickými tendencemi, jež manipulují činy i osudy lidí.

Ve jménu svobody, kterou Bůh daroval všem lidským bytostem, jež stvořil svobodnými a svobodou je vyznamenal.

Ve jménu spravedlnosti a milosrdenství, jež jsou základem prosperity a stěžejemi víry.

Ve jménu všech lidí dobré vůle, přítomných v každém koutu země.

Ve jménu Boha a toho všeho prohlašuje Al Azhar al Šarif s muslimy Východu a Západu a katolická církev s katolíky Východu a Západu, že přijímají kulturu dialogu jako cestu, spolupráci jako chování a vzájemné poznání jako metodu a kritérium.

My – věřící v Boha, v závěrečné setkání s Ním a v Jeho Soud – vycházejí ze svojí náboženské a mravní odpovědnosti a prostřednictvím tohoto dokumentu, žádáme od sebe a světových *leaderů*, tvůrců mezinárodní politiky a světové ekonomiky, aby se přičinili o rozšíření kultury tolerance, soužití a pokoje a co nejdříve zasáhli, zastavili prolévání nevinné krve a učinili přítrž válkám, konfliktům, poškozování životního prostředí a kulturního a morálního úpadku, který prožívá nynější svět.

Obracíme se k intelektuálům, filosofům, náboženským činitelům, umělcům, pracovníkům médií a kultury ve všech částech světa, aby znovu objevili hodnoty pokoje, spravedlnosti, dobra, krásy, lidského bratrství a společného soužití, potvrdili tak důležitost těchto hodnot jakožto kotvy spásy pro všechny a snažili se je všude rozšířit.

Toto Prohlášení, které vychází z hluboké reflexe současné reality, oceňuje její úspěchy a prožívá její bolesti, pohromy a kalamity, pevně věří, že mezi nejdůležitějšími příčinami krize moderního světa je zneuctlivění lidského svědomí a vzdálení se náboženským hodnotám, jakož i nadvláda individualismu a materialistických filosofí, které zbožšťují člověka a kladou světské a materiální hodnoty na místo nejvyšších a transcendentních principů.

My, ačkoli uznáváme pozitivní kroky, které naše moderní civilizace učinila na poli vědy, technologie, medicíny, průmyslu a blahobytu zejména v rozvinutých zemích, zdůrazňujeme, že spolu s tímto obrovským a cenným historickým pokrokem, dochází k etickému úpadku, který

podmiňuje mezinárodní aktivity, a k oslabení duchovních hodnot a smyslu pro zodpovědnost. To všechno přispívá k šíření všeobecného pocitu frustrace, osamocení a beznaděje, mnohé vrhá do víru buď ateistického a agnostického extrémismu nebo náboženského integralismu, slepého extrémismu i fundamentalismu a jiní se poddávají formám závislosti a individuální i kolektivní sebeustrukturaci.

Dějiny potvrzují, že náboženský a národní extrémismus a intolerance vedly ve světě – jak na Západě, tak na Východě – ke vzniku něčeho, co by bylo možno nazvat signály „*rozškouskované třetí světové války*“, signály, které v různých částech světa a za tragických okolností začaly ukazovat svoji krutou tvář; situace, u nichž není přesně známo kolik obětí, vdov a sirotek vyprodukovaly. Kromě toho existují další oblasti, které se chystají stát dějištěm nových konfliktů, rodí ohniska napětí a hromadí zbraně a munice, za okolností světa ovládaného nejistotou, zklámaním[sic] a strachem z budoucnosti a kontrolovaného krátkozrakými ekonomickými zájmy.

Tvrdíme také, že silné politické krize, nespravedlnost a nedostatek rovné distribuce přírodních zdrojů, z nichž těží pouze menšina bohatých na úkor většiny národů planety, byly a nadále jsou příčinou enormního množství nemocných, nuzných a mrtvých, vyvolávají vleklé krize, jejichž oběťmi jsou různé země navzdory přírodnímu bohatství a zdroji mladých generací, jimiž oplývají. Vůči těmto krizím, které způsobují smrt milionům dětí, z nichž se v důsledku chudoby a hladu staly lidské kostry, kraluje nepřijatelné mezinárodní mlčení.

V této souvislosti je zřejmé, jak podstatná je rodina jakožto základní buňka společnosti a lidstva, která přivádí na svět děti, živí je, vychovává a poskytuje jim solidní morálku a rodinnou ochranu. Napadání instituce rodiny, znevažování nebo pochybování o důležitosti její role, je zlo, které je v naší době jedním z nejnebezpečnějších.

Dosvědčujeme také důležitost probuzení náboženského citění a nezbytnost jeho reanimace v srdcích nových generací pomocí zdravé výchovy a přilnutí k morálním hodnotám a správnému náboženskému učení, aby se tak čelilo individualistickým, sobeckým a konfliktním tendencím, slepému radikalismu a extrémismu ve všech jeho formách a projevech.

Prvním a nejdůležitějším cílem náboženství je věřit v Boha, ctít Jej a volat všechny lidi, aby věřili, že veškerenstvo závisí na Bohu, který mu vládne a je Stvořitelem, jenž nás utvořil Svoji božskou Moudrostí, udělil a světil nám do péče dar života. Nikdo nemá právo tento dar odejmout, ohrožovat či manipulovat podle své libosti, ba dokonce mají všichni tento dar života chránit od jeho početí až k přirozenému skonu. Odsuzujeme proto veškeré činy, které ohrožují život jako genocidy, teroristické skutky, násilné stěhování, obchod s lidskými orgány, umělý potrat a eutanázii, i takovou politiku, která to podporuje.

Dále – pevně – prohlašujeme, že náboženství nikdy nenavádějí k válce, nepodněcují nenávisť, zášť a extrémismus a nevyzývají k násilí či krveprolití. Tyto pohromy jsou výsledkem úchylnosti náboženských nauk, politického zneužívání náboženství a také interpretací

nábožensky zaměřených lidí, kteří v určitých dějinných úsecích zneužili vlivu náboženského cítění na srdce lidí, aby je přiměli k jednání, jež nemá co do činění s náboženskou pravdou, za účelem realizovat světské a krátkozraké politické a ekonomické cíle. Proto žádáme, aby všichni přestali zacházet s náboženstvími účelově a rozněcovat tak nenávisť, násilí, extrémismus a slepý fanatismus a neužívali už Boží jméno k ospravedlňování vražedných skutků, vyhnanství, terorismu a útlaku. Žádáme o to na základě naší společné víry v Boha, který nestvořil lidi proto, aby se mezi sebou zabíjeli nebo svářili, ba ani proto, aby byli mučeni či ponižováni ve svém životě a své existenci. Všemohoucí Bůh totiž nepotřebuje být někým bráněn a nechce, aby Jeho jméno bylo užíváno k terorizování lidí.

Tento dokument ve shodě s předchozími *Mezinárodními dokumenty*, které zdůraznily významnou roli náboženských vyznání pro budování světového míru, potvrzuje následující:

- Silné přesvědčení, že pravé náboženské nauky vybízejí k zakotvení v hodnotách míru, k podpoře hodnot vzájemného poznání, *lidského bratrství* a společného soužití, k opětovnému nastolení moudrosti, spravedlnosti a lásky a k probuzení náboženského cítění mezi mladými lidmi s cílem bránit nové generace před nadvládou materialistického smýšlení a před nebezpečím chamtivé politiky bezuzdného zisku a lhostejnosti, založené na zákonu síly a nikoli na síle zákona.
- Svoboda je právem každého člověka: každý má svobodu vyznání, myšlení, vyjadřování a jednání. Pluralismus i rozdílnost náboženství, barvy pleti, pohlaví, rasy a jazyka jsou výrazem moudrosti božské vůle, s níž Bůh stvořil lidské bytosti. Tato božská Moudrost je počátkem, z něhož je odvozeno právo na svobodu vyznání a svobodu být odlišní. Proto je odsouzeníhodné nutit lidi k přijetí určitého náboženství nebo určité kultury, jakož i vnucovat civilizační styl, který druzí nepřijímají.
- Spravedlnost založená na milosrdenství je cesta, kterou je třeba se ubírat, aby se dosáhlo důstojného života, na které má právo každá lidská bytost.
- Dialog, porozumění, šíření kultury tolerance a akceptace druhého a soužití mezi lidskými bytostmi by značně přispělo k redukci mnoha ekonomických, sociálních, politických a ekologických problémů, které tíží velkou část lidského rodu.
- Dialog mezi věřícími znamená setkávat se v rozsáhlém prostoru společných duchovních, lidských a sociálních hodnot a prodchnout toto setkávání šířením těch nejvznešenějších morálních ctností, podněcovaných náboženstvími; znamená to také vyhnout se neúčinným diskusím.
- Ochrana míst náboženského kultu – chrámů, kostelů a mešit – je povinností zaručovanou náboženstvími, lidskými hodnotami, zákony a mezinárodními konvencemi. Každý pokus o útok proti místům kultu nebo vyhrožování atentátem, explozemi či demolicemi je úchylnou od náboženských nauk, jakož i zřejmým pošlapáním mezinárodního práva.
- Zavrženíhodný terorismus, ohrožující bezpečnost lidí jak na Východě, tak na Západě, na Severu i na Jihu, a šířící paniku, teror a pesimismus, není způsoben náboženstvím, kterým

teroristé manipulují, nýbrž nahromaděnými, pomýlenými interpretacemi náboženských textů, politikou hladovění, chudnutí, nespravedlností, útisku a arogance; proto je nezbytné přestat podporovat teroristická hnutí penězi[sic], zbraněmi, plány a jejich ospravedlňováním, i médiálním[sic], a považovat toto všechno za mezinárodní zločiny, jež ohrožují bezpečnost a světový mír. Takovýto terorismus je třeba odsoudit ve všech jeho formách a projevech.

- Pojem *občanství* se zakládá na rovnosti práv a povinností, pod jejíž záštitou se všichni těší spravedlnosti. Proto je nezbytné zasadit se v našich společnostech o zavedení pojmu *plného občanství* a odmítnout diskriminační užívání termínu *menšiny*, který s sebou nese zárodky izolace a podřadného postavení, připravuje terén pro nevraživost a nesvornost a odnímá některým občanům výdobytky náboženských a občanských práv tím, že je diskriminuje.

- Vztah mezi Západem a Východem, který je neoddiskutovatelně nezbytný, nemůže být nahrazen, ani přehlížen, aby se oba mohly vzájemně obohacovat civilizovaností toho druhého, vzájemnou výměnou a dialogem kultur. Západ by mohl v civilizaci Východu nalézt protilek na některé svoje duchovní a náboženské choroby způsobené nadvládou materialismu. A Východ by mohl v civilizaci Západu najít mnoho prvků, které by mu mohly pomoci oprostit se od slabosti, rozdělení, konfliktu i vědeckého, technického a kulturního úpadku. Je důležité věnovat pozornost náboženským, kulturním a historickým rozdílům, které jsou podstatnou složkou ve formaci osobnosti, kultury a civilizace Východu; je důležité upevnit všeobecná a společná lidská práva a tak přispět k zaručení důstojného života všech lidí na Východě i na Západě, vyhýbaje se aplikování politiky dvojího metru.

- Je neodmyslitelně nutné uznat právo ženy na vzdělání, práci a výkon jejích politických práv. Kromě toho je třeba zasadit se o její vysvobození z historických a sociálních tlaků, které odporují principům její víry a její důstojnosti. Je nezbytné ji také chránit před sexuálním vykořisťováním a před jednáním, které s ní zachází jako se zbožím či prostředkem rozkoše či ekonomického zisku. Proto je nutné přestat se všemi nelidskými praktikami a nekultivovanými zvyky, které ponižují důstojnost žen, a snažit se změnit zákony, jež brání ženám plně uplatňovat jejich vlastní práva.

- Ochrana základních práv dětí na růst v rodinném prostředí, na výživu a péči je povinnost rodiny i společnosti. Tato práva musejí být zaručena a chráněna, aby nechyběla a nebyla upírána žádnému dítěti nikde na světě. Rovněž je důležité být ostražití před riziky, jimž jsou děti vystaveny zejména v digitálním prostředí, a považovat za zločin obchodování s jejich nevinností i jakékoli zneuctění jejich dětství.

- Ochrana práv starých, slabých, postižených a utiskovaných lidí je náboženským a sociálním požadavkem a má být zaručena a ošetřena rigorózní legislativou i aplikací příslušných mezinárodních konvencí.

Za tím účelem katolická církev a al Azhar touto vzájemnou spoluprací[sic], oznamují a slibují, že budou předávat tento dokument představitelům, vlivným leaderům[sic], náboženským osobnostem celého světa, kompetentním regionálním a mezinárodním organizacím, občanské společnosti, náboženským institucím a myslitelům; a usilovat o šíření principů této Deklarace

na všech regionálních i mezinárodních úrovních ve snaze pobídnout k jejich uplatnění v politice, rozhodnutích, legislativních textech, studijních programech a v komunikaci.

Al Azhar a katolická církev požadují, aby se tento dokument stal předmětem studia a reflexe ve všech školách, univerzitách a vzdělávacích a výchovných institutech s cílem přispět k utváření nových generací, přinášejících dobro a pokoj a bránících všude právo utiskovaných a posledních.

Závěrem doufáme, že

tato Deklarace bude pozváním ke smíření a bratrství mezi všemi věřícími, ba i mezi věřícími a nevěřícími, a mezi všemi lidmi dobré vůle;

bude výzvou každému živému svědomí, odporující scestnému násilí a slepému extrémismu; výzvou tomu, kdo si váží hodnot tolerance a bratrství, nesených a podporovaných náboženstvími;

bude svědectvím velikosti víry v Boha, který sjednocuje rozdělená srdce a pozvedá lidského ducha;

bude symbolem objetí Východu a Západu, Severu a Jihu a všech, kdo věří, že Bůh nás stvořil, abychom se poznali, spolupracovali mezi sebou a žili jako bratři, kteří se mají rádi.

V to doufáme a snažíme se uskutečňovat za účelem dosažení všeobecného pokoje, z něhož se v tomto životě budou těšit všichni lidé.

Abú Dhábí[sic], 4. února 2019.

Jeho Svatost

Vrchní imám z al Azhar

Papež František

Amhed al Tajib“

B Text Prohlášení³¹⁴

Prohlášení VII. kongresu vůdců světových a tradičních náboženství na MEZINÁRODNÍM KONGRESU VŮDCŮ SVĚTA A TRADIČNÍCH NÁBOŽENSTVÍ 15. ZÁŘÍ 2022

³¹⁴ Declaration Of VII Congress Of the Leaders Of World And Traditional Religions, Astana Times, dostupné na <https://astanatimes.com/2022/09/declaration-of-vii-congress-of-the-leaders-of-world-and-traditional-religions/>, dne 18. 10. 2022. Překlad vlastní.

My, účastníci VII. kongresu – duchovní vůdci světových a tradičních náboženství, politici, šéfové mezinárodních organizací, *vedeni* naší společnou touhou po **spravedlivém**, mírovém, bezpečném a prosperujícím **světě**, *potvrzující* důležitost **sdílených hodnot** v duchovním a sociálním rozvoji lidstva, *uznávající* nezbytnost bojovat a překonávat **netoleranci a nenávislné slovní projevy**, xenofobii, diskriminaci a konflikty založené na etnických, náboženských a kulturních rozdílech, *respektující* **bohatství náboženské a kulturní rozmanitosti**, *uvědomující si*, že skutky lásky, soucitu, milosrdenství, spravedlnosti a solidarity přispívají ke **sblížení národů a společností**, *uznávaje* hodnotu **vzdělání a spirituality** pro osobní a mezináboženský rozvoj, *potvrzující* důležitost **role a práv žen** ve společnosti, *konstatující*, že **materiální nerovnost** vede v našem světě k nespokojenosti, sociálnímu napětí, konfliktům a krizím, *rozpoznávající* význam řešení **globálních problémů** v našem postpandemickém světě, včetně **změny klimatu, chudoby a hladu; organizovaného zločinu, terorismu a drog**, co nejdůrazněji *odsuzovávající* **extremismus, radikalismus** a terorismus, které vedou k **náboženskému pronásledování** a podkopávání **lidského života a důstojnosti**, *odsuzující* vytváření **ohnisek** mezistátního a mezinárodního **napětí** ve světě, *vyjadřující* vážné znepokojení nad celosvětovým nárůstem počtu **migrantů a uprchlíků**, kteří potřebují humanitární pomoc a ochranu, *vyjadřující* pevné přání přispět k vytvoření podmínek pro dialog a **usmíření mezi konfliktními stranami**, *uvědomující si* naléhavou nutnost, aby **duchovní a političtí vůdci** spolupracovali při řešení výzev našeho světa, *vítaje* všechny mezinárodní, regionální, národní a místní iniciativy, zejména snahy náboženských vůdců podporovat **mezináboženský, mezikulturní a mezicivilizační dialog**, *vyjadřující* záměr zintenzivnit **spolupráci** mezi náboženskými komunitami, mezinárodními, národními a veřejnými institucemi a **nevládními organizacemi** v postpandemickém období, znovu *potvrzující* práci **Kongresu vůdců světových a tradičních náboženství** jako mezinárodní platformy pro mezináboženský dialog zástupců mnoha náboženství, konfesí a vyznání, *poukazující* na příležitost **Kongresu vůdců světových a tradičních náboženství** podniknout **další konkrétní kroky k rozšíření mezináboženského mezikulturního a mezicivilizačního dialogu**,

JSME DOSPĚLI KE SPOLEČNÉMU STANOVISKU A PROHLAŠUJEME NÁSLEDUJÍCÍ:

1. *Vynaložíme veškeré úsilí*, abychom zajistili, že **Kongres** vůdců světových a tradičních náboženství bude pokračovat ve své pravidelné činnosti ve prospěch míru a dialogu mezi náboženstvími, kulturami a civilizacemi.
2. *Prohlašujeme*, že v podmínkách postpandemického světového vývoje a globalizace procesů a bezpečnostních hrozeb hraje Kongres vůdců světových a tradičních náboženství významnou roli při realizaci společného úsilí o posílení dialogu ve jménu míru a spolupráce, jakož i **prosazování duchovních a mravních hodnot**.
3. *Uvědomujeme si*, že negativní **důsledky pandemické nemoci** lze překonat pouze společným úsilím, společnou prací a vzájemnou pomocí.

4. *Jsme přesvědčeni*, že rozpoutání jakéhokoli **vojenského konfliktu**, který vytváří ohniska napětí a konfrontace, vyvolává řetězové reakce, které narušují mezinárodní vztahy.
5. *Věříme*, že extremismus, radikalismus, terorismus a všechny ostatní formy násilí a válek, bez ohledu na jejich motivaci a cíle, nemají **nic společného s autentickým náboženstvím**, a musí být co nejdůrazněji odmítnuty.
6. Důrazně *vyzýváme* národní vlády a oprávněné mezinárodní organizace, aby **poskytly komplexní pomoc všem náboženským skupinám a etnickým komunitám**, které byly vystaveny porušování práv a násilí ze strany extremistů a teroristů a v důsledku válek a vojenských konfliktů.
7. *Vyzýváme* světové vůdce, aby opustili veškerou **agresivní a destruktivní rétoriku**, která vede k destabilizaci světa, a zastavili konflikty a krveprolití ve všech koutech našeho světa.
8. *Vyzýváme* náboženské vůdce a prominentní politické osobnosti z různých částí světa, aby neúnavně rozvíjeli dialog ve jménu **přátelství, solidarity a mírového soužití**.
9. *Přimlouváme se* za aktivní zapojení vůdců světových a tradičních náboženství a prominentních politických osobností v procesu řešení konfliktů pro dosažení **dlouhodobé stability**.
10. *Všimli jsme si*, že **pluralismus** ve smyslu rozdílu v barvě pleti, pohlaví, rase, jazyce a **kultuře** je výrazem Boží moudrosti ve stvoření. **Náboženskou rozmanitost dovoluje Bůh**, a proto je jakékoli donucování k určitému náboženství a náboženské doktríně nepřijatelné.
11. *Vyzýváme* k podpoře praktických iniciativ k realizaci *mezináboženského a mezidenominačního dialogu* v zájmu budování **sociální spravedlnosti a solidarity** pro všechny národy.
12. Jsme *solidární* s úsilím Organizace spojených národů a všech ostatních mezinárodních, vládních a regionálních **institucí a organizací**, *podporujeme* dialog mezi civilizacemi a náboženstvími, státy a národy.
13. *Uznáváme* důležitost a hodnotu **Dokumentu o lidském bratrství pro světový mír a společný život mezi Svatým stolcem** a Al-Azhar Al-Sharif (přijatý Valným shromážděním OSN v rezoluci A/RES/75/200 ze dne 21. prosince 2020) a **Deklarace z Mekky** (přijaté v Mekce v květnu 2019), které vyzývají k míru, dialogu, vzájemnému porozumění a vzájemnému respektu mezi věřícími pro společné dobro.
14. *Vítáme* **pokrok** dosažený globálním společenstvím v oblasti vědy, techniky, medicíny, průmyslu a dalších oblastí, avšak upozorňujeme na důležitost jeho harmonizace s duchovními, společenskými a lidskými hodnotami.
15. *Uvědomujeme si*, že **sociální problémy** často tlačí lidi k extrémním postojům a jednání a *vyzýváme* všechny státy světa, aby svým občanům zajistily **přiměřené životní podmínky**.

16. *Všimli jsme si*, jak lidé a společnosti, kteří odmítají důležitost **duchovních hodnot a morálních směrnic**, jsou náchylné ztratit svou lidskost a kreativitu.

17. *Vyzýváme* světové politické a obchodní vůdce, aby se zaměřili na překonání nerovnováhy ve vývoji moderních společností a na **snížení rozdílu v blahobytu** různých skupin populace a různých zemí světa.

18. *Zaznamenáváme* pozitivní dopad dialogu mezi vůdci světových a tradičních náboženství na **společensko-politické procesy** ve státech a společnostech, přispívající k zachování míru.

19. *Vycházíme z* neměnné skutečnosti, že Všemohoucí stvořil všechny lidi rovné, bez ohledu na jejich rasovou, náboženskou, etnickou či jinou příslušnost či sociální postavení, proto **vzájemná úcta a vzájemné porozumění** jsou základem veškerého náboženského učení.

20. *Vyzýváme* politické a veřejné činitele, novináře a blogery, aby si při uznání svobody projevu dávali pozor na náboženské zobecňování, a neztotožňovali extremismus a terorismus s žádným národem nebo náboženstvím, stejně jako **nepoužívali náboženství k politickým účelům**.

21. *Zasazujeme se o* **posílení role výchovy a náboženské formace**, zejména mezi mládeží, při posilování respektujícího soužití náboženství a kultur a odhalování nebezpečných pseudonáboženských předsudků.

22. *Zvláštní pozornost věnujeme* důležitosti posílení instituce **rodiny**.

23. *Zastáváme* ochranu důstojnosti a práv **žen**, zlepšení jejich sociálního postavení jako rovnocenných členů rodiny a společnosti a podporujeme jejich **zapojení do mírových procesů** v kulturním a náboženském prostředí.

24. *Všímáme si* nevyhnutelnosti globálního digitálního rozvoje a také důležitosti role náboženských a duchovních vůdců v interakci s politiky při řešení problémů **digitální nerovnosti**.

25. Zatímco respektujeme svobodu projevu, snažíme se rozvíjet dialog s médii a dalšími institucemi společnosti, abychom *objasnili* význam náboženských hodnot pro podporu náboženského poznání, mezináboženské harmonie a občanského míru, jakož i rozvíjeli obecnou **toleranci vůči náboženství**.

26. *Apelujeme* na všechny lidi víry a dobré vůle, aby se v této těžké době spojili a přispěli k zajištění **bezpečí a harmonie** v našem společném domově – planetě Zemi.

27. *Obracíme se k modlitbě za podporu všech lidí dobré vůle* na této planetě, kteří významně přispívají k rozšíření mezicivilizačního, mezináboženského a mezinárodního dialogu v zájmu **prosperujícího světa**.

28. *Vyzýváme* k podpoře aktů **milosrdenství a soucitu** v regionech postižených vojenským konfliktem a přírodními i člověkem způsobenými **katastrofami**.

29. *Vyzýváme* k solidaritě při podpoře mezinárodních organizací a národních vlád v jejich úsilí překonat **následky pandemie Covid**.

30. *Prohlašujeme*, že účelem Kongresu a této deklarace je vést současné a budoucí generace lidstva při prosazování kultury **vzájemného respektu a mírumilovnosti**; k dispozici pro použití ve veřejné správě kterékoli země na světě i mezinárodními organizacemi, včetně institucí OSN.

31. *Pověřujeme* Sekretariát Kongresu, aby vypracoval Koncepti rozvoje Kongresu vůdců světových a tradičních náboženství jako **globální platformu pro mezináboženský dialog** pro období 2023-2033.

32. *Potvrzujeme* roli Republiky **Kazachstán** jako autoritativního a globálního centra mezicivilizačního, mezináboženského dialogu a dialogu mezi věrami.

33. *Děkujeme* Republice Kazachstán a prezidentu Kassym-Jomartovi Tokajevovi za svolání VII. kongresu vůdců světových a tradičních náboženství, za jejich **humanitární iniciativy** a za jejich příspěvek k obnově a pokroku, míru a harmonii.

34. *Děkujeme* Republice Kazachstán za vynikající organizaci kongresu a kazašskému lidu za jejich **srdečnost a pohostinnost**.

35. *Potvrzujeme* náš společný zájem pokračovat v činnosti Kongresu vůdců světových a tradičních náboženství a záměr svolat příští **VIII. kongres v roce 2025** do hlavního města Republiky Kazachstán **Nur-Sultan**.

Tato deklarace byla přijata většinou delegátů VII. kongresu vůdců světových a tradičních náboženství a je předávána úřadům, politickým vůdcům a náboženským osobnostem po celém světě, příslušným regionálním a mezinárodním organizacím, organizacím občanské společnosti, náboženským sdružením a předním odborníkům. Bude také distribuován jako oficiální dokument 77. zasedání Valného shromáždění OSN.

Principy obsažené v aktuální deklaraci mohou být šířeny na všech regionálních a mezinárodních úrovních, aby byly zohledněny ve všech politických rozhodnutích, legislativních normách, vzdělávacích programech a hromadných sdělovacích prostředcích ve všech zainteresovaných zemích.

Nechť jsou naše aspirace požehnané a kéž jsou mír a prosperita dány všem lidem a zemím!
Republika Kazachstán, Nur-Sultan, 15. září 2022.

ⁱ Ve skutečnosti to formuloval jako, že Bůh **chtěl dovolit** mnohost náboženství.